sanat emeği
yayınları

ÖZEL DİZİ
şiir

VAPTSAROV

bir hayat fabrikası kuracağız

Georgi Cagarov'un
önsözüyle

SANAT EMEĞİ YAYINLARI: 13
Özel Dizi / Şiir: 1 / 7

Birinci Basım:
Haziran 1980

Bu kitabın yurt içinde ve yurt dışında her türlü yayın hakları Sanat Emeği Yayınları'na aittir.
Bu kitapta yer alan yazı, şiir, resim ya da röportajların bir bölümü ya da tamamı yapıtı hazırlayanın ve yayınevinin adı anılmadan aktarılamaz ya da yeniden yayınlanamaz.
Georgi Cagarov'un bu kitap için yazdığı önsöz, kaynak belirtilse bile başka bir yerde yayınlanamaz.
Kitabın tümü ya da bir bölümü ancak Sanat Emeği Yayınları'nın yazılı izni alınarak başka bir dile çevrilebilir.

Kapak resmi:
Soldan sağa:
N. Vaptsarov, B. Vaptsarova, Anton Popov
Kuşe desen:
İvan Kereziev

Dizgi-Baskı-Cilt: Ağaoğlu Yayınevi Tesisleri
Tel: 27 73 37

İstanbul, 1980

NİKOLA VAPTSAROV

BİR HAYAT FABRİKASI KURACAĞIZ

Çeviren ve hazırlayan:
ERDAL ALOVA

sanat emeği
yayınları

Divanyolu, Klodfarer Cad. 38/2
Cağaloğlu-İstanbul

Tel: 22 92 57

Yazışma: PK. 1339 Sirkeci/İstanbul

ÖNSÖZ

ÖZGÜRLÜK VE KARDEŞLİĞİN GÖNÜL İŞÇİSİ

GEORGİ CAGAROV
Şair,
Bulgaristan Halk Cumhuriyeti
Devlet Konseyi
Başkan Yardımcısı

Şair gerçeği konuştukça, gerçeği dile getirdikçe öteden beri tiranlar için her zaman tehlikeli bir kişi olagelmiştir. Hele şiirlerindeki gerçek, dizelerindeki gerçek büyük ve yüce bir ülkünün aydınlığında parıldıyorsa şair daha da tehlikelidir tiranlar için. Şiirleri Türk okuruna da ulaşmış olan Bulgar şairi Nikola Vaptsarov'un ülküsü ise, özgür emeğin, insanlar arasında kardeşlik ve arkadaşlık ilişkilerinin varolacağı, insana eşit gelişme ve yaratma olanaklarının yaratılacağı bir toplumdu.

Vaptsarov bizimle, halk adına değil, özel yetkilere sahip bir kişi olarak da değil, sıradan bir insan, eşit insanlar arasından eşit bir insan olarak dertleşmekte, kendi adına konuşmakta, olaylara katılışını yansıtmakta, çağın tinsel çöküntüsüne ve barbarlığına karşı kendi kişisel protestosunu dile getirmektedir. Ve tutumlarında, davranışlarında, emekçi insanlarla o denli bütünleşmektedir ki, Bulgaristan'ın ilerici aydınlarının seçkin temsilcilerinden biri olmasına karşın, biz O'nu şimdi de işçi olarak görüyoruz.

Şair bizimle dertleşirken, bizimle söyleşirken, bizim kişiliğimizde yalnız sabana sarılmış ve makinaları çalıştıran elleri değil, yalnız maddi değerleri yaratan kemik ve kasları değil, gözlerimizi de, yüreklerimizi de, usumuz ve vicdanımızı da, dünyayı daha hakça temeller üzerinde yeniden düzenleme özlemimizi ve istencimizi de gördüğü için, bütün sorunlarda bize tam güven bağlamakta, saygı beslemekte, görüşlerimize kulak vermekte, bizden anlayış ve destek beklemektedir.

Nikola Vaptsarov'un şiirleri gönlümüzün bütün tellerine dokunmakta, insanın, halkın gelişme yollarına değgin düşünce ve görüşlerinden geçim dertlerine kadar, bir evlâdın içdökümünden babanın çocuklarının yaşamı ve yazgısı konusundaki tedirginliğine kadar, sevgi yüklü içtenlikli sözlerden ayrılık ve ölüm sezgilerine kadar tüm yaşantı ve duygularını kapsamaktadır. Ama bu yaşantı ve duyguların tümü, bir ana konu, Bulgaristan konusu üzerinde dokunmuştur Vaptsarov'un dizelerinde.

Vaptsarov seviyor Bulgaristan'ı. Ama şair anne sevecenliğindeki Bulgaristan'ı, okula götüren patikalardaki abece ve okuma kitabındaki Bulgaristan'ı seviyor; isyan, ayaklanma ve devrim öykülerindeki Bulgaristan'ı, insanlık kültürünün gelişmesine verdiği katkıdaki, adalet, güzellik ve uyum coşkularındaki, acı ve çilelerdeki, konuşma dilindeki, tinsel boyutları ve ölçütlerindeki Bulgaristan'ı seviyor.

Dünyada hiç bir ülke ve halk, yeryüzünde hiç bir insan, Nikola Vaptsarov'un dünyaya bakış açısının dışında kalmadı. Şair insanlığı bölünmüş, parçalanmış, çelişkiler ve çatışmalar içinde sarsılırken gördü. İnsanlığın bu durumu üzüntü kaynağı oldu O'na. Ve insanlığı birleştirecek biçimi yepyeni bir dünya, adalet ve özgürlüğün egemen olacağı, tüm çalışmaların elbirliği içinde yürütüleceği, bilim ve tekniğin gelişip serpileceği, güneş ve aydınlığın varolacağı bir dünya ülküsünde, barış ve anlaşma dünyasının, sağduyu ve soyluluk dünyasının, kalkınma ve yükseliş, kültürel ve tinsel yüceliş dünyasının ülküsünde, her insanın kendi kişiliğini tam değerli ve her yönüyle geliştirebileceği, gerçek bir kurucu ve yaratıcı olarak kendini gerçekleştirebileceği bir dünya ülküsünde buldu.

Dünyadaki olaylar Nikola Vaptsarov'un ülküsüyle çakışan

yollarda gelişiyor bugün. Her gerçek şair gibi O da, birçok olayları sezdi, önceden gördü, müjdeledi. Onun yüreği dünyayı tek algılama aracıydı. Ama iyi ve dürüst bir yüreği vardı. Ve öylesine duygusaldı ki bu yürek, yeni devinime esin olacak ve gerçekliği değiştirecek en ufak kıpırdanışı bile sezdi. Şair böylece sanatsal değerini sonrasızlığa kadar koruyacak olan gerçekleri açıklamayı başardı.

Nikola Vaptsarov, 70 yaşında olacaktı şimdi. Ama bizler için O, daima o genç, uzun boylu arkadaş, ateşçi, perçemi alnına düşmüş, yüzünde yağ izleri olan o makinist, çevresini güneş gibi aydınlatan insan, unutulmaz gençliğimizin şairi, belleğimiz ve bilincimizde her zaman tek ve bölünmez kişilik olarak yaşayacak, yüce bir insan kalacaktır.

Nikola Vaptsarov'un ölümsüzlüğü için yalnız «Tarih» şiiri bile yeterli. O bu ölümsüzler tepesinden, yarattığı yinelenmez dizelerinin doruklarından, yurdunda ve dünyada sahip olduğu büyük saygınlığın ortamından, bir yüzyıllık Bulgar şiirinin ardından, gelip geçmiş tüm şairlerimizin başları üzerinden doğrudan Hristo Botev'e el uzatabilecek tek şairdir. Ve büyük dehanın hayret etmeden, uzatılan bu eli avuçlarına alıp dostça tokalaşacağından kuşkumuz olmamalıdır. Çünkü Hristo Botev'in, Vaptsarov'un kişiliğinde kardeşini ve arkadaşını, ülküdaşını, yaraşık devamcısını tanımaması olanaksızdır.

Komşu Türkiye'de, Türk halkının büyük evladı, bütün dünyada bilinen şair Nazım Hikmet'in doğup büyüdüğü, unutulmaz dizelerini yarattığı komşu Türkiye'de, Nazım Hikmet'in ruh, ülkü ve şairsel yücelik kardeşi Bulgar Nikola Vaptsarov'un şiirlerinin yeni, ikinci ve zenginleştirilmiş baskısının yapılması kıvanç verici bir olaydır. Bunun «ekmek ve özgürlük» savaşımının ateşinde bugün yurdu Bulgaristan'da capcanlı ve yalın bir gerçeklik olan sömürüsüz ve baskısız bir dünya uğrunda ölen şairin doğumunun 70 inci yılına raslaması bu kıvancı kat kat arttırıyor.

SUNU

VAPTSAROV'UN ŞİİRİNDE İKİ HAREKET NOKTASI

Bulgaristan'da 1930'larda beliren bir grup ilerici şair ve yazar arasında Nikola Vaptsarov'un şiiri ve kişiliği özel bir yer alır. Vaptsarov'u Sofya edebiyat çevresindeki öteki şairlerden ayıran önemli bir özellik *işçi* oluşuydu. Gerçi Vaptsarov küçük üretici bir aileden geliyordu. Bir kasabalıydı. Liseyi bitirince Sofya'da edebiyat fakültesinde okumaya heves etmişti. Ne var ki, gerek ailesinin ekonomik durumu, gerekse o sıralar Bulgaristan'daki genel ekonomik ve toplumsal buhran bu şair adayını proleterlerin arasına karıştırmıştı. Vaptsarov gerçekten de, yalnızca Parti görevlisi olduğu son iki yılını saymazsak, hep işçi olarak çalıştı. Vaptsarov'un bir başka ayırdedici özelliği *yenilikçi* olmasıydı. Yenilikçiliğinin temelleri hem içerik hem de biçimde atılmıştı. Her şeyden önce, o bir işçi şair olarak işçi sınıfının koşullarını, istemlerini, bu sınıfın savaşımını yansıtıyordu. Bulgar şiirine ilk kez işçilerin sınıfsal psikolojisini sokmuştu. Bulgar şiirinde o zamana kadar çeşitli görünümlerde olan lirik ya da trajik kahraman ilk kez Vaptsarov'un şiirlerinde işçi tulumuyla ortaya çıkıyordu. Vaptsarov'un şiiri Bulgaristan'daki faşist diktatörlük döneminde işçi sınıfının verdiği savaşımın sesiydi. Kuşkusuz, bir şiir geleneği içinde ortaya konan bütün bu temelli yenilikler biçimsel yenilikleri de beraberinde getirecekti. Vaptsarov günlük konuşma diline ve söyleşi tarzına dayanan bir şi-

ir yarattı. Bir Partili olarak birkaç kişilik bir toplantıda bir sorunu açıklayan, karşısındakini ikna etmeye çalışan bir üslup yarattı. Doğal ki - Prof. Penço Dançev'in de belirttiği gibi - böylesine yenilikçi bir şiirsel tutum her zaman geç anlaşılma olasılığıyla karşı karşıya kalabilirdi. Nitekim Vaptsarov ancak öldükten sonra yaygınlaşmış, ulusal bir şair olarak tanınmıştır. Böyleyken, Vaptsarov'un yaşadığı dönemde geniş çapta tanınamamasının önemli bir nedeni olarak faşist sansürü göstermek gerekir. Yaşadığı dönemde dar bir edebiyat çevresinin dışında yaygınlaşma olanağı bulamayan şairin şiirleri illegal Parti toplantılarında, gösterilerinde okunuyor, yerini buluyordu.

Vaptsarov'un şiirini iki ana hareket noktasından açıklamak doğru olur kanısındayım: *İnanç* ve *Kavga*. Bu iki noktadan çıkan vektörlerin bileşkesi Partili bir şairin, şiirini hayatıyla doğrulamış bir şairin *poetika*'sını bir toplam olarak bize gösterir. Vaptsarov'un ilk ve tek kitabının başında yer alan, bir hayat bildirisi niteliğindeki «İnanç» şiiriyle kurşuna dizildiği gün yazdığı şiir arasındaki tutarlılık devrimci şiirin bir ukusudur. Şair yazgısını önceden kestirircesine şöyle demişti «İnanç» şiirinde:

İnancım
zırhla kaplıdır göğsümde
ve bu zırha işleyecek
kurşun
icat edilmemiştir, henüz!
İcat edilmemiştir!

Gerçekten de 23 Temmuz 1942 akşamı kurşunlar Vaptsarov'u öldürdü, ama «zırhla kaplı inancı»na işleyemedi. Şair öldürülmeden birkaç saat önce not defterinde şu mesajı bırakacaktı:

Ama birlikte olacağız fırtınada
halkım, çünkü sevdik seni.

«Ama birlikte olacağız fırtınada». Bu satır Yesenin'in intihar etmeden önce yazdığı son veda şiirini hatırlatıyor: «İlerde yine karşılaşırız inan.» Ancak içerikleri çok farklı bu iki dizenin. Birincisi «halk»a sesleniyor. İkincisi bir dosta bırakılan mesaj ni-

teliğinde. «Kavga» düşüncesi hemen bu şiirde gündeme giriverir. «Hayatla kavgalıyız,» der Vaptsarov. Bu satır Vaptsarov'un tavrını belirleyen ana cümlelerdendir. «Karşılıklı Kavga» şiirinde bu düşünce daha gelişecektir. Şairin sık sık kavgalı olduğundan söz açtığı «hayat», «yozlaşmış berbat hayat»tır. «Yenilip gidecek» olandır. Bu yüzden hemen ardından eklemeyi unutmaz:

ama sanma ki
nefret ediyorum hayattan.

«Karşılıklı Kavga» şiirinde Vaptsarov kendine özgü tarzıyla doğrudan hayatla söyleşiye koyulur, ona laf atar. Hani birisini kışkırtıyor gibidir. Ama şairin kafasında sorular yoktur. Yenilecek olan bellidir. Yenecek olan «Teksas'daki işçi, Cezayir'deki hamal, özgürlük türküsünü söyleyen o çocuk»tur. Yalnız kavganın nasıl biteceğini baştan söylemekle kalmaz, daha sonra ne olacağını da söyler:

ter ve emekle
bir hayat kuracağız
istenen
ve gereksinen
ama
ne hayat olacak!

Böylece inancının bir uzantısı olan devrimci iyimserliğini bir kez daha belirtir.

Vaptsarov'un şiirinde «inanç» «kavga»yı gerektirir. Kavganın sonucu ise inancını doğrular. Bu ilişki matematiksel kesinliktedir. Arada soru işaretlerine hiç yer yoktur.

«Fabrika» şiirinde bu kez fabrikayla söyleşiye girişir. Fabrikada çalışan birinci şahsın ağzından betimler koşulları. Havasız salonlarla bahar arasında bir zıtlık kurarak psikolojik gerçekliğe geçer. Şiirin sonunda tekrar vurguları «Kavga» üzerinde toplar. Diyalektik bir yaklaşımla, fabrikaya lanetler yağdırmaktansa, güneşi fabrikanın yanıbaşına indirmeyi seçer.

Şairce özeleştiriyi Vaptsarov'un «Mektup» şiiri kadar örnekleyen bir başka şiir zor bulunur. Benzetme yerindeyse şair

kendi hayatının devrimci miladının öncesini ve sonrasını lirik bir anlatımla verir. Bilinçsiz gençlik, son umutların soğuduğu, kinin «cüzzam gibi» yayıldığı o çaresizlik.. Bunun karşısına milat sonrası, *yeniden doğuş* konur. Bu yeniden doğuşun güdüsü *inanç*tır yine. Bütün o karanlık dönemin sonunda «şakaklarında delik açmamak için» şairi alıkoyan inançtır. Ve:

Yüreğimizdeki o kini
bugün
budur
kaynayan
bir kavgaya
dönüştüren.

Şair güçlüdür, sevinçlidir. Hayatında yitirdiği her şeyi yeniden kazanabilecek tek güç bu inançtır. Bu bireyin temelden değişikliğe uğrayışının sevinç türküsüdür.

Vaptsarov'da «inanç» vektörü çok yönlü bir bütündür. Davaya inanç, öğretiye inanç, insana inanç bir bağlam içinde görünür. Şair bunlardan birini anlatırken tümünü anlatır. «İnsan Üstüne Türkü»de hümanizm anlayışına cesaretle yaklaşır. Hapisanede devrimciler arasına düşen baba katili «insan» olur. Değişikliğe uğrayarak hayatını yeniden gözden geçirir. Vaptsarov'un şiirinde özellikle bir idam mahkumunu ele alması, onun yazgısından hareketle polemiğe girmesi insana olan inancının eksiksiz bir ifadesidir. İdam mahkumunun ölüme giderken söylediği türkü bir bakıma insanın utkusunun türküsüdür. Bu noktada şair uzaysal boyutta bir vurgu kullanarak olayı büyütür:

Sevinçle seslenmiş
gökteki yıldızlar:
«Bravo, insanoğluna!»

«Bir Kör» adlı şiirinde Nikola Vaptsarov sevgi-kavga ilişkisini çok yalın olarak önümüze getirir. «Kişiliksiz» denilen yığınlara olan sevgisine gerekçe olarak getirdiği şey onların geleceğe doğru «adım adım yürümeleri,» savaşmalarıdır.

«Hayat Fabrikası» Vaptsarov'un en güzel imgelerinden bi-

ri olarak yüzyıllarca yaşayacaktır. İki sözcüğün oluşturduğu bu imge Vaptsarov'un şiiri üstüne uzun bir inceleme yazdıracak kadar özgündür. Şair hayat fabrikasını kuracağız özel vurgusuyla başlar şiirine ve öyle bitirir şiiri. Bu üslup Vaptsarov'un daha önce değindiğimiz kesinlik ilkesine tamı tamına uyar. Ancak bu kesin üslup boşa atan bir kalemden çıkmaz. Şiirin hemen ikinci bölümünde gerçeklik hatırlatılır. Toplumsal buyruk şairce iletilir:

Kadın erkek,
halk,
geri adım atmak yok!

İnancı belirten ifade gibi bu ifade de kesindir. Adeta askeridir. Sinmişliğe karşı takınılan tavır suçlayıcıdır:

Ya bizler? - Kayıtsızca
sinmiş
susuyoruz,
rezil gibi susuyoruz.

Vaptsarov'da inanç ana maddedir. Kandır, hayattır, besindir, aşktır, soluktur. Çocuklara der ki:

Ve ben, yemeğim olmadığından,
elimden başka şey gelmediğinden,
n'apayım
inançla
besleyeceğim sizi. -

Şair basmakalıp gelme tehlikesine karşın ve de bunu belirterek «Rapor» şiirinde inançla «beynimizi ve kanımızı, hatta bütün hayatımızı kaynaştırma»nın gerekliliğinden söz eder. Buradaki bir dilekten çok bir zorunluluğu işaret etmektedir. «Kayıtsızlık» tümüyle ancak böyle bir hayat tarzıyla yok edilebilir.

Vaptsarov «Tarih» şiirinde kendisine muhatap olarak doğrudan doğruya Tarih'i alır. Alaylı biçimde ona sorular sorar. Pek dost olmayan ve evinize zorunlu konuk gelmiş birisiyle konuşur gibi konuşur Tarih'le. Bir yandan da yaşadığı dönemin tarihsel

bir kesitini verir. Çekilen acılar için Tarih'ten beklediği, daha doğrusu bekledikleri hiç bir şey yoktur. Resim mesim de istemezler kitaplarda. Ama bir tek şeyi doğru dürüst yazmasını «talep ederler» ondan: gelecek kuşaklara kavgada nasıl cesur savaştıklarını aktarmak. Vaptsarov'un şiirinde baştan sona kadar görülen yiğitçe savaşma gururu burada bütün çıplaklığıyla dile getirilir.

Yine Vaptsarov'un o «kuğu şarkısı»na, ölümünden birkaç saat önce yazdığı iki kıtalık şiirine dönelim. Bazı çevirmenlerimizin çevirdiği gibi Vaptsarov bu şiirine «savaş» sözcüğüyle değil «kavga» sözcüğüyle başlar. Kavga kavramı onda savaşı da kapsayan genişliktedir. Hayat kavgası, faşizme karşı kavga, sinmişliğe karşı kavga, sekterlikle yürütülen kavga, silahlı çarpışma bütün bunlar Vaptsarov'un şiirinde bir tek «kavga» sözcüğüyle paranteze alınır.

İnancın ve kavganın şairi Nikola Vaptsarov şiirini hayatıyla tanıtladı. «Ekmek ve özgürlük kavgasında, bir işçiye yakışırcasına onurla öldü.» Her gelecek kuşağın onun savaşımından öğreneceği şeyler olacaktır.

Nikola Vaptsarov Jose Marti, Sandor Petöfi, Hristo Botev, Nazım Hikmet gibi şair-kahramanlar zincirinin en sağlam halkalarından biri olarak yaşayacaktır.

ERDAL ALOVA
Şubat, 1980

ŞAİRİN
KISA YAŞAM ÖYKÜSÜ (*)

Nikola Vaptsarov 24 Aralık 1909'da Pirin dağının eteğindeki Bansko kasabasında doğdu. Bansko 1912 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içindeydi. (**) Vaptsarov'un doğup büyüdüğü yöre bağımsızlık için savaşan çetelerin, yurtseverlerin bir çeşit karargahıydı. Vaptsarov'un babası çeteciydi. Aydın bir kişi olan annesi bir süre öğretmenlik yapmıştı. Vaptsarovların evlerinin bir bölümü boya atölyesi olarak kullanılıyordu. (*Vaptsarov* türkçede *boyacıoğlu* anlamına gelmektedir) Vaptsarov'un annesi de evde dokumacılık yapıyordu. Ailenin geçimi bu iki yoldan sağlanıyordu. Vaptsarov ilk edebi eğitimini annesinden aldı. İlkokulu (1916-1920), ortaokulu (1920-1923) doğduğu kasabada okudu. Öğretmeni Nikola Golev'den büyük ölçüde etkilendi. Golev aynı zamanda Bansko bölgesinde Bulgar Komünist Partisi'nin (BKP) kurucusuydu. Yetişme döneminde küçük Vaptsarov üstünde etkisi olan kişilerden birisi de (şairin kızkardeşi Rayna Vaptsarova'nın anlattığına göre) Doktor Mayler adında bir Sovyet partizanıdır. Doktor Mayler bir süre Bansko'da kalmıştır.

(*) Daha ayrıntılı bilgi için Boyka Vaptsarova ve Boris Vaptsarov'la yapılan söyleşiye bakınız.

(**) Hristiyanlığı simgeleyen haç ile Müslümanlığı simgeleyen ay'ın giriş kapısında karşılıklı olarak bulunduğu tek yer belki de 19'uncu yüzyılda Bansko'da yapılmış olan kilisedir.

Vaptsarov ilk ve orta öğrenimi sırasında Bulgar şairi Peyo Yavorov'un da etkisinde kaldı. Bir çetenin komutanı olan Vaptsarov'un babası çetesini ikiye bölünce birinin başına Peyo Yavorov'u getirdi. Yavorov Vaptsarovlar'ın evinde kalmış ve küçük Vaptsarov'la ilgilenmiştir. Nikola Vaptsarov orta öğreniminin ikinci bölümüne devam etmek üzere Razlog kasabasına gönderildi, ancak babasının ısrarı üzerine Varna'daki Deniz Makina Okulu'na yazıldı (1926). Okulun sıkı disipliniyle, askeri havasıyla uyuşamadı. Okuldan ayrılmak istedi, ama babasının ısrarı üzerine altı yıllık bir eğitimden sonra öğrenimini tamamladı. Makina teknisyeni sıfatıyla diplomasını aldı (1932). Makina Okulu'ndaki öğrencilik döneminde okul gemisinin Akdeniz'deki eğitim gezisine katıldı. Mısır'ı gördü. Vaptsarov'un diploma töreninde arkadaşları adına yaptığı ve okuldaki askeri yönetimi eleştirdiği konuşması ünlüdür.

Bu okulu bitirdikten sonra Sofya'da edebiyat öğrenimi yapmak istedi. Ancak ailesinin mali yetersizliği yüzünden isteğini gerçekleştiremedi. 1932 yılında, yani 23 yaşındayken *Bulgar Orman Endüstrisi*'nin Koçerinovo kasabasındaki bıçkıhanesinde makina teknisyeni olarak çalışmaya başladı. BKP'nin yerel komitesiyle ilişki kurdu. Parti'ye üye oldu. 1935 yılında Bulgaristan Sendikalar Kongresi'ne delege olarak gönderildi. Vaptsarov'un 1935'den sonra giriştiği bir dizi kitlesel kültür örgütlenmeleri ve kampanyaları BKP'nin kitlelerden sekterce tecrit olmaya karşı izlediği yeni politikanın bir yansımasıydı. Vaptsarov'un çalıştığı fabrikayı işveren kapatmak isteyince işçiler direnişe geçtiler. Vaptsarov grevin öncü örgütleyicisiydi. Grev başarıya ulaştı. Ancak işveren Vaptsarov'u işinden attı. Bu arada faşist Makedon örgütü de şaire başarısız bir suikast düzenledi. Vaptsarov 1936 yılında Koçerinovo'dan Sofya'ya göç etmek zorunda kaldı. Aynı yılın güzünde Bulgaristan Devlet Demiryolları'nda lokomotif ateşçisi olarak işe başladı. O dönemde Sofya'da kitlesel işsizlik sürüyordu. Genel bir ekonomik buhran tüm ülkeyi sarmıştı. Vaptsarov çalışma koşulları çok ağır olan bu işten 1938'de ayrılarak Belediye Krematoryumu'nda çalışmaya başladı. Bu dönemde Bulgaristan'ın önde gelen sanatçılarının çevresine girdi. Partili ve devrimci yazarlar arasında yerini buldu.

1940'da Parti Vaptsarov'u Sobolev Eylemi'ni örgütlemesi için Razlog bölgesine gönderdi. Bu eylem Bulgaristan ve SSCB arasında karşılıklı işbirliği amacıyla imzalanması istenen bir anlaşma için imza toplamaktı. Ancak Vaptsarov tutuklandı ve Godeç bölgesine sürüldü. Nazilerin Sovyetler Birliği'ni işgalinden sonra Vaptsarov BKP Merkez Komitesi'nde son derece önemli bir göreve atandı. Yeni kurulan ve başkanlığını Sovyetler Birliği'nden illegal olarak ülkeye giren Albay Tsvyatko Radoynov'un yaptığı Merkezi Askeri Komisyon'un ikinci başkanlığına atandı. Bu arada «Edebiyat Eleştirisi» gibi dergilerin yazı kurulunda çalışıyordu. Şairin ilk ve tek şiir kitabı olan *Motor Türküleri* 1940 yılında Sofya'da yayınlandı. Vaptsarov önemli ve tehlikeli görevini sürdürürken BKP Merkez Komitesi'nin ele verilme olayında, 4 Mart 1942 günü bir bölük Parti'liyle birlikte tutuklandı. Polis müdürlüğünde aylarca işkenceye uğradı. Faşist mahkeme tarafından, BKP Merkez Komitesi sekreteri Anton İvanov, Peter Bogdanov, Atanas Romanov, Anton Popov ve Georgi Minçev'le birlikte ölüme mahkum edildi. 23 Temmuz 1942 akşamı Sofya'daki Yedeksubay Okulu'nun atış poligonunda kurşuna dizilerek öldürüldü. İdam mangası önünde altısı birden Hristo Botev'in «Özgürlük uğruna düşen ölmez» şarkısını söylüyordu.

19 Haziran 1953'de Budapeşte'de düzenlenen bir törenle Dünya Barış Konseyi'nin onur ödülü «halklar arasında dostluk ve barış davasına yaptığı büyük katkıdan ötürü Bulgar şairi ve ulusal kahramanı» Nikola Yonkov Vaptsarov'a verildi.

ÇEVİRİLER ÜSTÜNE BİR NOT VE TEŞEKKÜR

Bulgaristan Yazarlar Birliği'nce 1979'da yayınlanan ve Vaptsarov'un tüm şiirlerini, düzyazılarını, mektuplarından seçmeleri içeren kitapta şairin 58 şiiri yer almaktadır. Bunlardan altısı çocuk şiirleridir. Vaptsarov'un sağlığında yayınlanan Motor Türküleri'*nde 21, öldürülüşünden sonra toplanan şiirlerinin oluşturduğu* Antoloji *başlıklı bölümde ise 31 şiir yer almaktadır.*

Kitabımızda Vaptsarov'un seçilmiş 26 şiirine yer verilmiştir. Çalışmamızın kapsamı «seçme şiirler» niteliğinde olduğu için şairi en iyi yansıtan, gerek dönem, gerekse tarz olarak farklı yönleriyle vermeye çalışan bir derleme yeğlenmiştir. Bu kitapta Vaptsarov'un en tanınmış, en önemli sayılan şiirlerinin tümü bulunmaktadır. Öte yandan, çocuk şiirlerine çalışmamızda yer verilmemiştir.

Vaptsarov'un şiirleri türkçeleştirilirken, öncelikle Bulgarcadan yapılan düzyazı (anlam) çevirileri temel alınmış, Peter Tempest'ın hazırladığı Nikola Vaptsarov, Poems *(Sofya Press, 1978) adlı yapıttan da yararlanılmıştır. Çeviri çalışmasında Vaptsarov'un zengin ve çeşitli olan kafiye, tonlama, aliterasyon, ritmik vurgular, noktalama, konuşma dili, söyleşi edası gibi özellikleri de elden geldiğince verilmeye çalışılmıştır. Vaptsarov özellikle serbest vezinle yazdığı şiirlerinde daha çok yarım kafiyeye ağırlık tanıyan, müziği ön plana çıkaran bir tutumdadır. Aliterasyon*

çok fazladır. Şairin dörtlüklerle, türkü biçiminde yazdığı şiirler ise sanıldığı (ve türkçeye daha önce çevrildiği) gibi düzenli, sistemli bir kafiye yapısına sahip değildir. Tam kafiyeler bazan hiç yoktur, bazı şiirlerde ise yer yer vardır. Dörtlüklerle yazılan şiirlerde genellikle yarım kafiye kullanılmıştır. Bazı dörtlüklerde hiç kafiye yoktur. Bu tarz, o zamanki Bulgar şiiri için yenilik sayılmaktadır. Aliterasyonlara gelince, ne yazık ki, Bulgarcadaki seslerin Türkçede gerçek tadıyla verilmesi mümkün değildir. Bu açıdan ses benzeşmelerine mümkün olduğunca önem verilmiştir. Çeviriler, satırların sayısı, dizilişi, noktalama işaretleri bakımından asıllarına aynen bağlı kalınarak yapılmıştır.

Bulgarcadan yaptıkları düzyazı (anlam) çevirileriyle bu şiirlerin Türkçeleştirilmesinde başlıca yardımları olan Lamia Varnelieva ve Ramadan Şentürk'e teşekkür ederim.

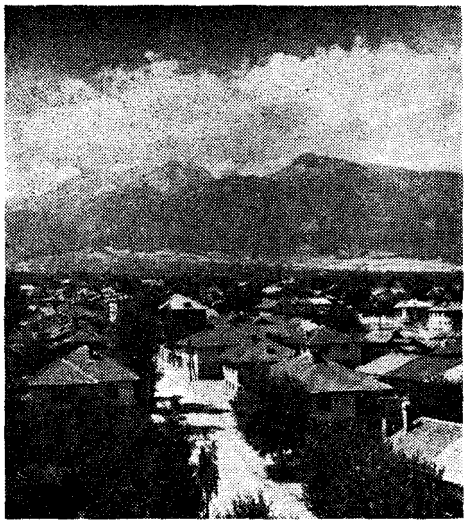
E. A.

Nikola,
bugün senin evine geldim
«Angel Kınçev» 37'ye.
Burada her şey senin bıraktığın gibi duruyor-
yatak, dolap, masa,
denizci defterlerin, elyazmaların
ve yatağının üzerindeki
Yavorov'un maskı
ve İspanyalı savaşçının portresi.
İspanyalı elinde tüfek
hep öyle duruyor
sevginin alınlığını tutan
kinden bir sütun gibi
ve hâlâ bağırıyor
çerçevesinden:
«Non Pasaran.»

Yannis Ritsos

RESİMLERLE VAPTSAROV
— I —

Şairin doğduğu Bansko kasabasının uzaktan görünüşü: Arkada Pirin dağı görülüyor.

Nikola Vaptsarov'un doğduğu Bansko'daki ev. Burası günümüzde müze olarak kullanılmaktadır.

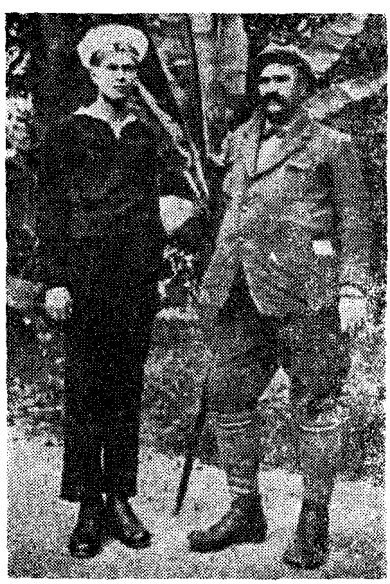
Vaptsarov'un annesi Elena Vaptsarova çok aydın bir kişiydi. Dünya edebiyatını iyi bilen bir anne olarak Vaptsarov'un yetişmesinde büyük rol oynamıştı.

Nikola Vaptsarov Bansko'daki evlerinin avlusunda babasıyla birlikte. Vaptsarov'un babası oğlunu bir asker olarak yetiştirmek istiyordu. Fotoğraf 1913 yılında çekilmiştir.

Vaptsarov'un ortaokul yıllarında ailesiyle çekilmiş bir fotoğrafı.
(soldan ikinci)

Voptsarov babasıyla Varna'daki öğrencilik yıllarında. Şairin bir çete reisi olan babası eviyle çok az ilgilenen sert bir adamdı. Oğlunun kendisi gibi bir asker olmasını arzuluyordu.

Vaptsarov Varna'daki Askeri Denizcilik okulundaki öğrencilik yıllarında. Genç şair okuldaki sert disiplinle uyuşamamış, bu yüzden öğrenimini bırakmak istemişti. Ancak babasının ısrarıyla okulunu bitirdi.

Vaptsarov Denizcilik okulunda sınıf arkadaşlarıyla.

MOTOR
TÜRKÜLERİ
(Seçmeler)

Nikola Vaptsarov'un 1940 yılında yayımlanan ilk ve tek şiir kitabı «Motor Türküleri»nin kapağı. Şair bu kitabında Nik. Yonkov imzasını kullanmıştır.

İNSAN ÜSTÜNE TÜRKÜLER

İNANÇ

İşte-soluk alıyorum,
çalışıyorum,
yaşıyorum
ve şiirler yazıyorum
(elimden geldiğince).
Hayatla ben
bakışıyoruz kaş altından
ve savaşıyorum onunla,
gücümün yettiğince.

Hayatla kavgalıyız,
ama sanma ki
nefret ediyorum hayattan.
Tersine, tam tersine! -
Sonunda bilsem öleceğim,
hayatı kaba,
çelikten pençeleriyle
yine seveceğim!
Yine seveceğim!

Diyelim, boynuma
geçirip yağlı urganı
sordular bana:
«Söyle, ister misin bir saat daha yaşamak?»
Haykırırım hemen:
«Çözün!
Çözün!
Çabuk çözün
ilmeği, canavarlar!»

Hayat için
her şeyi yapabilirim. -
Uçabilirim gökyüzünde
bir deney uçağıyla,
içine girebilirim patlayacak
bir roketin, bir başıma
çok uzak
bir gezegeni
arayabilirim
boşlukta.

Gönlüm yine de
titrer sevinçten,
masmavi
göğü
seyrederken.
Gönlüm yine
titrer sevinçten,
hâlâ sağım diye,
yaşıyorum.

Ama diyelim ki,
aldınız, ne kadar diyelim?-
bir buğday tanesi kadar
inancımdan,
haykırırım o zaman
yüreğinden yaralı
bir panter gibi
haykırırım acıdan.

Ne'm kalacak
benim o zaman?-
Soyulduktan sonra
darmadağın olurum.
Daha doğrusu,
açıkçası
soyulduktan sonra
sıfıra inerim ben.

Belki de siz
mutlu günlere
inancımı benim
yıkmak istersiniz,
inancımı,
daha güzel
daha anlamlı olacağına
gelecekteki yaşamın?

Söyleyin lütfen, neyle saldıracaksınız?
Kurşun?
Hayır! Yararsız!
Durun! Kurşununuz beş para etmez!-
İnancım
zırhla kaplıdır göğsümde
ve bu zırha işleyecek
kurşun
icat edilmemiştir henüz!
İcat edilmemiştir!

FABRİKA

Fabrika. Başı duman duman bulut.
Halk bilisiz,
hayat - ağır, sıkıcı. -
Hayat maskesiz ve makyajsız —
hırlayan, azgın bir köpek.

Savaşacaksın bıkıp usanmadan,
ve direneceksin yılmadan,
bir dilim ekmek
koparabilmek için
kulaklarını dikmiş
bu kuduz köpeğin dişlerinden.

Kayışlar şaklıyor salonlarda,
her köşede
sesi dişlilerin.
O kadar boğucu ki hava,
olanaksız
ciğerlerini doldurmak,
derin bir solukla.

İki adım ötede bahar yeli
talazlıyor tarlaları, güneş ışıl ışıl...
Göğe
yaslanıyor ağaçlar,
gölgeleri—
fabrikanın duvarlarına.

Ama nasıl da yabancı
ve gereksiz burada,
hepten unutulmuş
şu tarla!
Bir el fırlatıp atmış çöp kutusuna
mavi gökyüzü hülyalarını.
Çünkü bir an düşmek dalgalara,
bir an yumuşaması yüreğin,
yok yere gitmesi demektir
güçlü
işçi
ellerin.

Ve patırtısında
gürültüsünde makinaların
olanca sesinle bağırman gerek,
sözlerin aşabilsin diye
aradaki boşluğu,
anlamlarını yitirmeden.

Ve yıllarca bağırdım ben—
hayatım boyunca...
Duyuyordum bağırdığını herkeslerin —
makinalar
fabrika
ve insanların
en kuytu
karanlık köşelerde.

Ve bütün bu haykırışlar
bir alaşım oldu
zırhladık hayatımızı onunla,
öyle bir alaşım ki
bir çubuk koydun mu tekerine
kırılır kolların o anda...

Ve sen, fabrika, bir de
kat kat
duman ve kurum
yağdırıyorsun üstümüze.
Boşuna! Sensin bize kavgayı öğreten —
Ve biz indireceğiz
güneşi yanıbaşına.

Çalışmaktan yüzü kararmış
bunca insanı
ezinç içinde ezip geçen
fabrika
yorulmaz bir yürek var sende
binlerce yürekle birlikte çarpan.

ANI

Bir arkadaşım vardı,
can arkadaştı,
yalnız... kötü kötü öksürürdü.
Ateşçiydi meslekten—
küfeyle kömür taşır
külleri atardı
on iki saat gece vardiyasında.

Gözleri geliyor gözümün önüne
ateşçi arkadaşımın.
O gözler ki içerdi adeta
kurumlar arasından
bir yol bulup süzülen
ve küçük barakamıza giren
güneş ışınlarını tek tek.

Nasıl da alevlenirdi
hummalı susuzluğu
bahar günleri,
dışarda yapraklar
hışır hışırken,
ve kuşlar
sürülerle
geçerken gökyüzünden.

Duyardım
gözbebeklerindeki yalvarışı,
acıyı görürdüm,
o ölümcül acıyı!
Öylesine küçüktü dileği o gözlerin—
baharı,
öbür baharı görmek...

Geldi bahar
bütün güzelliğiyle :
güneş,
ılık hava
ve gülleriyle.
Bulutsuz gökyüzünde
yayıldı
bir menekşe kokusu.
Ama onun içi karanlıktı
içine çöken günlük hayat
öylesine sıkıcıydı...

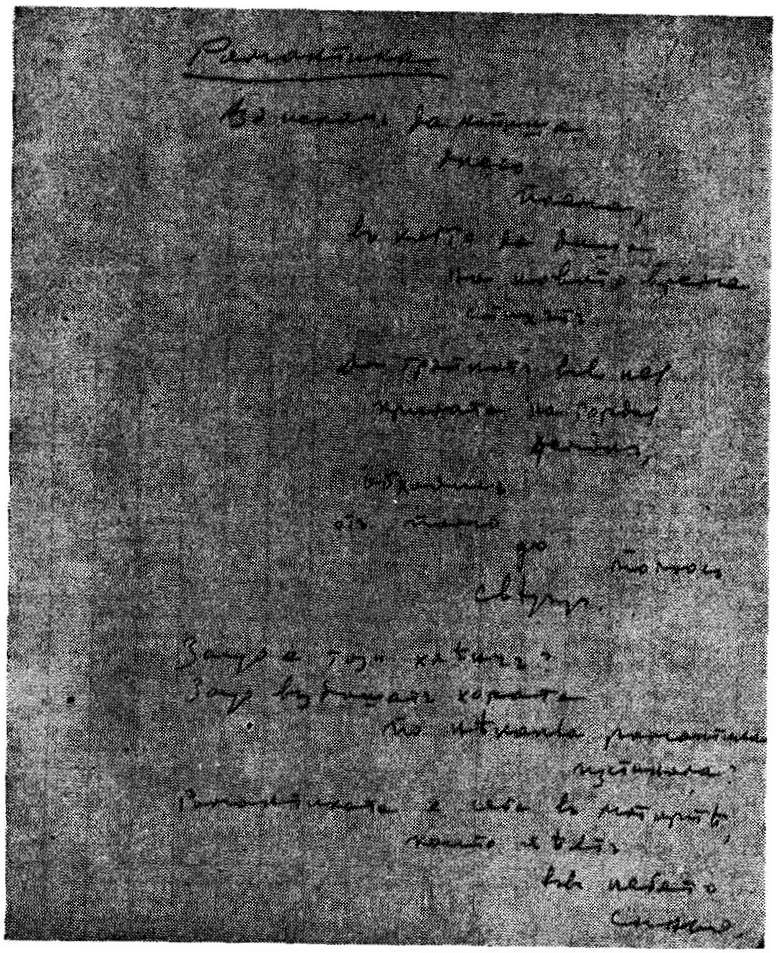
Derken,
birden değişti her şey.
Motor başladı teklemeye. --
Gacur gucur bir ses
ve... stop etti.
Bilmem neden,
belki de
ateşçinin ölmesinden.

Belki tam böyle değil.
Belki acıkmış motor,
bekliyordu emektar bir el
kürek kürek kömür
atsın diye vaktinde ateşe.
Evet, belki de.
Bilemiyorum.

Ama öyle geliyor ki bana,
bütün o patırtı içinde,
soruyordu sızlana sızlana:
«Öteki genç nerede?»

O-öteki-öldü.
Ama işte—
dışarda bahar.
Uzaklarda
ok gibi gidiyor kuşlar.
Onları göremeyecek bir daha.

Böyle bir arkadaşım vardı...
Can arkadaştı!...
Yalnız kötü kötü öksürürdü.
Ateşçiydi meslekten.
Küfeyle kömür taşır,
külleri atardı
on iki saat gece vardiyasında.

Romantizm şiirinin elyazması. (Elyazmalarının asılları Sofya'daki Vaptsarov müze evindedir.)

ROMANTİZM

Bugün ben
bir şiir
yazmak istiyorum,
çağımızın ruhu
onda yaşasın
diyorum.
Dünyayı kutuptan kutuba
dolaşan
şeytanın
kanatları gibi
gururla çarpsın
satırlarım.

Nedir bu mızmızlık sürüp giden?
Neden sızlanıyor insanlar
eskimiş bir romantikliğin
peşinden?
Şimdi romantizm
mavi gökte
şarkı söyleyen motorlarda.
Ve anlamadan bu gururlu şarkıyı
boşunadır
kırıştırmak
alınları.
Çünkü taşıyor
insanın sonsuz gücünü
bu şarkının
sağlam
çelik kanatları.
Görüyorum
yakın bir gelecekte
bu kartalların
tohumlar
serpiştirdiğini.

Ve yukarılardan
boşalan
şarkılarından
emeğimizin
ve özgürlüğümüzün
aktığını.
Denizler
üzerinden
geçiyorlar,
sımsıcak Ekvator,
yemyeşil ovalar
ve arktik kar dağlarından.

Burda işte yeni romantizm,
doğmakta olan
her geçen gün
kendini bulan.
Ve gövdeleşip
bir uçak
filosunda,
dolaşıyor bugün
dünyayı
bir uçtan
bir uca.

KARŞILIKLI KAVGA

Ellerimizi kenetledik seninle,
ve amansız bir kavgaya tutuştuk.
Bu kandır damlayan yüreğimde,
sende hal kalmamış. Öyleyse? —
Biri düşecek,
birimiz yenilecek —
ve sensin yenilecek olan.

Kuşkun mu var? Korkmuyorsun öyle mi?! —
Ama her hareketimi hesapladım ben,
topladım bütün cesaretimi
ve yenilip gideceksin sen
ey yozlaşmış, berbat hayat.

Kavgamız şimdi başlamıyor.
Kavgamız yıllar önce başladı.
Uzun yıllar öncesinden
kıran kırana savaşıyoruz.
Çoktandır kenetli ellerimiz.
Ve unutmayacağım hiç bir zaman
senden yediğim feci yumruğu.

Gaz patladı ocaktı.
Ve tonlarca kömür
aşağıda
gömdü on beş insanı.
Gömdü
tonlarca
kömür
on beş
insan
ölüsünü.
Bendim
onlardan
biri.

Bir mahzenin eşiğinde
tütüyor
düşmüş
bir tabanca.
Yavaş yavaş soğuyor ceset...
Ne bir haykırış,
ne bir inilti —
bir kurşun
sonra — çöplük.
Ne kadar da kolay...
Kavgasız,
hayata küskün,
sessizce.
Kim miydi o
bilmiyor musun?
Bendim
o
ben!

Pusuya düşürülmüş
bir adam
uzanıyor ıslak kaldırımda.
Dinamitlerle dolu gökyüzü,
patlayışlarla
indi inecek alana.
Orada, kan gölü içinde yatan
adam
kardeşimdir benim,
ve buzlu cam gibi gözlerinde
kin ve sevgidir
yanan.
Alçak,
hain
nişancı
hemen yitirdi
izini.
Hatırladın mı o serseriyi?
O
bendim.

Hatırladın mı bir çocuk öldü
Paris'te, barikatlarda...
Bir çocuk
öldü
kanlı gericilikle
savaşta.
Damarlarındaki kan
çelik gibi
soğudu yavaş yavaş.
Ve hafif bir gülümseyiş
gezindi dudaklarında bir an.
Sonra mosmor kesildi o dudaklar
ama gözleri
yanıyordu alev alev,
gözleri şarkı söylüyordu :
«Liberté chérie!»...
Bir sokak çocuğuydu
kurşunlanan.
Ölüm soğukluğuyla yerde yatan.
Hatırlıyor musun
o sokak çocuğunu?
O bendim!

Hatırlıyor musun bilmem,
bir motor
sevinçli
bir iyimserlikle
yardı sis perdesini
o perde ki
bir nem deniziydi
kuşların bile
geçmediği;
bir motor ki
kanatlarıyla
parçalar buzları,
değiştirir yörüngesini dünyanın
ve patlayışıyla benzin buharının
yol açar geleceğe doğru.

Yücelerde şarkı söyleyen o motor,
el emeğimdir benim,
motorun söylediği şarkılar
kanıdır yüreğimin.

Dikkat kesilip
pusulayı izleyen,
sislerle,
kuzey soğuğuyla
savaşan o adam,
hatırlıyor musun
kimdi?
O
bendim.

Ben oradayım
buradayım. —
Ben her yerdeyim. —

Teksas'ta bir işçi,
Cezayir'de bir hamal,
şairim...
Her yerdeyim ben!
Her yerde!

Ne diyorsun,
kazanacak mısın,
kötü, somurtkan
pis hayat?
Yanıyorum,
yanıyorsun
sen,
ikimiz de
kan ter içinde.
Ama, sen, bitiyorsun
zayıflıyorsun,
düşüyorsun güçten.

Bu yüzden acımadan ısırman,
belki de
ecelin geldiğinden...
O zaman,
hep birlikte,
senin yerine,
ter ve emekle
bir hayat kuracağız
istenen
ve gereksinen
ama
ne hayat olacak!

MEKTUP

Anımsıyor musun
denizi ve makinaları,
yapışkan bir karanlıkla dolu
ambarları?
Ve Filipinler'e duyduğumuz
o yabanıl özlemi,
Magosa üstündeki
iri yıldızlara?
Anımsıyor musun bir tek denizci ki
bakış atmamış olsun uzaklara,
tropikanın soluğunun hissedildiği
gecenin sönüp gittiği yerlere?
Anımsıyor musun nasıl
yavaş yavaş
soğuyordu son umutlarımız
iyiye
ve insana
olan inancımız
romantizme,
ve boş heveslere?
Anımsıyor musun
nasıl çabucak
bizi hayatın kapanına kıstırdılar?
Kendimize geldik.
Geçti.
Çok fena bağlanmıştık.
Kafesteki hayvan gibi
aç aç parlıyordu
gözlerimiz
ve aranıyordu
merhamet dilenip.

Gençtik,
o kadar gençtik!..
Ve sonra... sonra
bir kin
derinden işliyordu yüreğimize.
Kangren gibi,
hayır, cüzzam gibi
yayılıp
kaplıyordu ruhumuzu,
boşluğun
ve karanlık umutsuzluğun
korkunç ağlarını örüyordu,
yavaş yavaş ilerliyordu kanımızda,
uluyan gözdağlarıyla,
oysa erkendi, çok erkendi...

Orada —
yedi kat gökteyse,
titriyordu yine
martıların kanatları.
Gökyüzü parlıyordu yine
mika gibi,
gökboşluğu yine mavi
ve uçsuz bucaksızdı,
ufukta yine akşamları
yitiyordu yelkenliler
ve serenler görünmez oluyordu enginde,
ama biz körleşmiştik.
Benim için bunlar geçmişte kaldı — artık önemsiz.
Ben ki bir ot yatağı paylaştım seninle
ve işte anlatmak istiyorum sana
nasıl canlıyım bugün, nasıl derin inancım.

Şakaklarımda delik açmamak için
beni durduran
işte
bu.
Yüreğimizdeki o kini
bugün
budur
kaynayan
bir kavgaya
dönüştüren.

Ve bize Filipinler'i geri verecek
ve Magosa üstündeki
iri yıldızları,
ve yüreklerimizde
sönen sevinci,
makinalara duyduğumuz ölü sevgiyi,
tropikal rüzgârların soluduğu
denizlerin mavi sonsuzluğunu.

Şimdi gece.
Makina ritmiyle
bana eşlik ediyor
ve sıcak bir inanç estiriyor.
Bilsen nasıl seviyorum hayatı!
Ve nasıl tiksiniyorum
boş
ve ham hayallerden...

Günün ağaracağından ne kadar eminsem —
eminim buzları kafamızla kıracağımıza.
Ve karanlık ufuktan
güneş,
evet, bizim
parlak
güneşimiz
ışıyacak.
Bırak o zaman dalasın
küçük bir kelebek gibi
kanatlarımı.
İlençler yağdırmayacağım,
yakınmayacağım hayır,
biliyorum çünkü
ölünecek yine de.
Ama
zehirli küfünden
sıyrılırken
yeryüzü,
yeniden doğarken milyonlar,
bir türkü olacak ölmek,
evet, bir türkü!

İNSAN ÜSTÜNE TÜRKÜ

Bir bayanla
tartışıyoruz
konumuz:
«Zamanımızın insanı».

Hanımda surat bir karış, anlıyorsunuz —
ayak diriyor, sinirleniyor,
ağlıyor hatta.
Lafa boğuyor beni
çamur atıyor
derken, başlıyor
sözcük sözcük dolu yağmaya.

— Bir dakika — diyorum, — bir dakika,
dinleyin beni... —
O, gücenmiş sözümü kesiyor :
— Oh, lütfen, yeter!
Tiksiniyorum insan denen şeyden.
Layık değil sizin övgünüze.

Bir yerde okumuştum
adamın biri baltayı kaptığı gibi,
doğramış öz babasını.
Yıkanmış,
sonra da
kiliseye gitmiş
ve... hafiflemiş. —

Dehşetle irkildim. Ağrıma gitmedi değil.
Ben ki
tökezlerim
kurama gelince
kendi kendime düşündüm bir an,
en iyisi gözden geçirmek öyküyü
sakince
acele etmeden.

Olay yeri Mogila köyü.
Baba üç beş kuruş koymuş
köşeye.
Oğul anlamış durumu,
iç etmiş parayı
Sonra öldürmüş babasını.

Aradan bir hafta, bir ay
geçmemiş
jandarma dayanmış kapıya ve... mahkeme.
Mahkemede
gönlünü okşayacak değiller ya,
adamı mahkum etmişler ölüme.

Alıp götürmüşler
caniyi
çıkmışlar deliğe.
İnsanlar arasına düşmüş orada
ve i n s a n
olmuş.

Bilmem
mayası neden,
nasıl yoğrulmuş
bilmem,
ama yazgısını
kitaplardan değil
öğrenmiş bir türküden.

Ve anlatıp durumuş:
«Bre, bir hata ettik
boyladık
darağacını.
Bi ekmeksiz kal,
sendeliyorsun
acıdan
ve bir yanlış adım, sonun feci.
Bekle dur
kurbanlık koyun gibi,
bi aşağı bi yukarı —
gözlerin bıçakta.
Ah, kötü,
çok kötü
şu dünyanın düzeni!
Başka türlü olabilirdi oysa...»

İşte o zaman
başlarmış türküsüne
yavaştan.
Gözünün önünde
akıp giden hayat —
ve sonra
dalarmış uykusuna
gülümseyerek...

Ama koridorda
fısıltılar dolaşıyor.
Sonra sessizlik bir an.
Biri yavaşça açıyor kapıyı. —
Birkaç kişi. Arkalarında gardiyan.
İçlerinden biri,
titrek bir sesle :
«Haydi, kalk»
diyor.
Berikiler boş gözlerle
nemli, kurşuni duvarları
süzüyor.

Anlamış o zaman
hayat onun için
bitmiştir artık,
ve birden
fırlayıp terini silmiş
yabanıl bir boğa gibi
süzmüş çevresini.
Ama yavaş yavaş
kavramış —
korkunun ecele faydası yok,
ölecek.
Ve o an
ferahlamış yüreği.
— Gidelim mi? — demiş beriki.
— Tamam.

Yürümüş. Arkasından
yürümüşler
uğursuz bir ürpertiyle.
Söyleniyormuş asker:
«Bi bitse şu iş...
yedi belaya çatmışsın, kardeş.»

Koridorda
dönüp dolaşıyor fısıltılar.
Karanlık sinmiş köşelere.
Sonra inmişler avluya,
tanyeri
ağarıyormuş yavaş yavaş.
Ve tanyerine baktığında adam
görmüş
ışık denizinde yıkanan yıldızı,
ve geçmiş aklından bir an
şu
ağır,
acımasız,
kara
yazgısı.

«İşim bitik...
Sallanacağım ipte.
Ama bununla
her şey bitmiyor işte.
Daha güzel bir hayat başlayacak
şarkılardan,
ve ilkbahardan...»

Hatırlamış o türküyü
ve aydınlanmış yüzü.
Gözleri alev alev
gülümsemiş sıcak
ve içten,
arkasına dayanmış, başlamış türküsüne.

Ne dersiniz,
kompleks bir isteri mi
söz konusu burada?
Nasıl isterseniz öyle düşünün
lakin
dostum, yanılıyorsunuz derim. —
Adam sakin,
dili sürçmeden
okumuş türküyü sonuna dek.
Ötekiler korkuyla
süzüyormuş onu,
dehşetli bakışlar atarak.

Hapisane bile
titriyormuş dehşetle,
karanlık ürküyle sıvışmış.
Sevinçle seslenmiş
gökteki yıldızlar:
«Bravo, insanoğluna!»
Sonrası malum. İpi
geçirmişler boynuna, ve
ölüm.

Hâlâ o şarkı
hafif hafif
dökülüyormuş dudaklarından.

Şimdi geldik çözüm noktasına.
Okurum, ya sen ne dersin? —
Ağlamaya başladı zavallı hanım,
kendinden geçip bastı feryadı :
«Korkunç! Korkunç! —
sanki
yaşamış gibi anlatıyorsunuz!»...
Korkunç da ne demek?! —
Adam türkü söylüyormuş. —
Korkunç güzel değil mi bu?

YURT TÜRKÜLERİ

TÜRKÜ

Ormanların üstünde
Pirin'in yücesinde
uğuldıyor rüzgâr.
Yedi kişi
savaşmaya
düştük yollara :
ardımızda kaldı
uzaklarda
Pirin de
yıldızlı geceleri de.

Fundalıkta gizlendik
yabanıl hayvanlarla
böylece geçtik
karşı yakaya.
Sanki
otların üstündeki
yıkanmış kanlarıydı
babalarımızın.
Sanki
yapraklardan tanıdık
toprakta yatan
analarımızı.
Ve tanıdık
dinlendiği
paslı toprakta
ilk aşkımızı.

Yedi kişi
düştük yollara.
Ancak üçümüz
döndük buraya.

DOĞDUĞUM TOPRAKLAR

Doğduğum toprakların üstünde
bütün gün gülümsedi gökyüzü.
Gece yandı yıldız avizeler
tan atıp gün doğuncaya

İşleri bitirip akşamleyin,
dönerken eve yürüyerek,
düşmanımı gördüm gölgede
uğrun uğrun elinde tüfek.

Sev demiştin, anneciğim,
insanları beni sevdiğin kadar.
Sevebilirdim, anne, ama
ekmek ve özgürlük de var.

HAYDUTUN TÜRKÜSÜ

Rüzgâr döküyor sarı yaprakları,
eve dönmeyeli üç yaz oluyor.
Taze gelinler dul sayıyor kendini —
Pirin'e bakıp bakıp dövünüyor.

Karanlıkta gide gide bıkmadık mı,
çocuklarımız tütmüyor mu burnumuzda.
Bıkmadık mı taş yastık aramaktan,
çalılar üstümüze örtmek için.

— Saçaklarda buzlar erimeye başladı —
her yanı yabani otlar sardı, voyvoda.
«Kurşun sık havaya, yıldızlara!
Onurlu ve özgür düşelim savaşta.»

TÜRKÜLER

AYDIN-ATEŞÇİ

Karanlıkta tıkırdıyor
uykulu uykulu raylar
Tutmuyor bir yerim
öylesine yorgunum.
İç geçiriyor biri :
«Umut yok...»
Hayır! Var!
Beni bekliyor dünya.

Biliyorum ben
yerimi hayatta
kaptırmam öyle
postumu ucuza.
Ekmek ve özgürlük
kavgasında
onurla öleceğim
bir işçiye yakışırcasına.

AŞK TÜRKÜSÜ

Beton bir blok gibi çökmüş
barutun kaygısı üstümüze.
Ruhumuzda bir hırıltı : — Savaş!
İçimizde kan, isyan ve ateş.

Şu fabrika bacalarını da
aynı isyandır kaplayan,
aynı şey akşam alacasında
dingin mavilikteki gökte.

Söyle bana, davul derisi gibi
bizi gererlerken çemberde,
söyle bana günah mı, aşk için
küçük bir yer ayırmam yüreğimde?

Cani bir makinalının gaklamasıyla
kesilen patırtısında fabrikanın
söyle günah mı — Seni çok seviyorum!..
Diye geçirmek aklımdan?

Evet, doğru, aşkımızın dünyası dar
geleceğe yönelmiş bakışlarımla
bu yüzden bu kadar kısa
bir türkü yazıyorum sana.

BİR ÜLKE ÜSTÜNE TÜRKÜLER'DEN

MEKTUP

Adres :
Senyora
Franceska Labore
HUESKA

Anne,
Fernandez öldürüldü!
Fernandez
toprağa gömüldü!
Fernandez
artık yaşamıyor!
Fernandez
ovalarda yatıyor
Madrid
kapılarında.

Ne kadar iyi insandı,
neden kıydılar canına?
Savaş duracak mı sandılar
Fernandez öldükten sonra?

Yalnız sana açabilirim
anneciğim, içimdeki acıyı,
Savaşta nasıl bilirsin,
sonsuz akar gözyaşları.

Öbür kadınların gözlerinde
avunmak istiyorum durmadan,
ama onları da bürümüş acı
ve yaşlar, yaşlar akan...

Belki kardeşi ölmüş
belki sevdiği şehit düşmüş,
belki bir şarapnel parçası
taze güzelliği yok etmiş.

Belki şimdi benim gibi
haber bekliyor boyuna,
nemli toprak sevdiğini
oysa çoktan almış koynuna...

Anne, sakın darılma ona
savaşmaya gitti diye.
Anlıyorum oydu haklı olan
bizdik düşen yanılgıya. —

Aramızda yalnızca o
gördü çıplak gerçeği —
hayvan gibi yaşamaktansa
ölmek elbet daha iyi.

Ekmeğimiz vardı. Bir somun
yeterdi iki kişiye.
Ama doğacak oğlumun
karnı doyacak mıydı anne?

Dahası var. Ancak o bahis
zor anlaşılır, nedense.
Gidip dövüştüler. Neden?
Bir lokma ekmek için mi yalnız?

Yüzlercesini gömdüler bugün,
sığınak altında kalanların,
Gözlerimle gördüm hepsini,
söyleyecek söz bulamıyorum.

Öyle görülmemiş bir şeydi,
öylesine tuhaftı her şey,
yüzlerce insan birden
yeni bir ışıkla parladı.

Gördüm, gördüm bir an
tabutların tahtaları arasından,
tahtaları arasından tabutların
el uzatıyorlardı birbirlerine.

Öldükten sonra da kaynaşmış,
yatıyorlardı tek kişi gibi
ve alevleri mutlu ölümün
ışıl ışıldı gözlerinde...

O anda anladım her şeyi
gitmeliydi o savaşmaya.
Kavgada şehit oldu sevdiğim
göremeyeceğim onu, göremeyeceğim!

Anne, Fernandez öldürüldü!
Fernandez artık yok, anne!
Fernandez kara toprağa gömüldü!
Ağla, ağla onun gençliğine.

Bir şey hissettirme babama! —
Bu acı yer bitirir onu.
Gizli gizli ağla bir yanda
hiç, hiç bir şey söyleme...

Eğer anlayacak olursa,
bir kurt düşerse içine,
iyi olduğumuzu söyle,
doğacak bebeğimizi müjdele.

De ki ona : «Dolores
şimdi masallar öğreniyor.
Soruyor kızınla Fernandez
kız mı erkek mi ister? diye.»

Ne yazsam, annem benim
acı katacak acına.
Sevgiler biricik kızından
Dolores Maria Goya.

ANTOLOJİ

(Seçmeler)

BİR KÖR

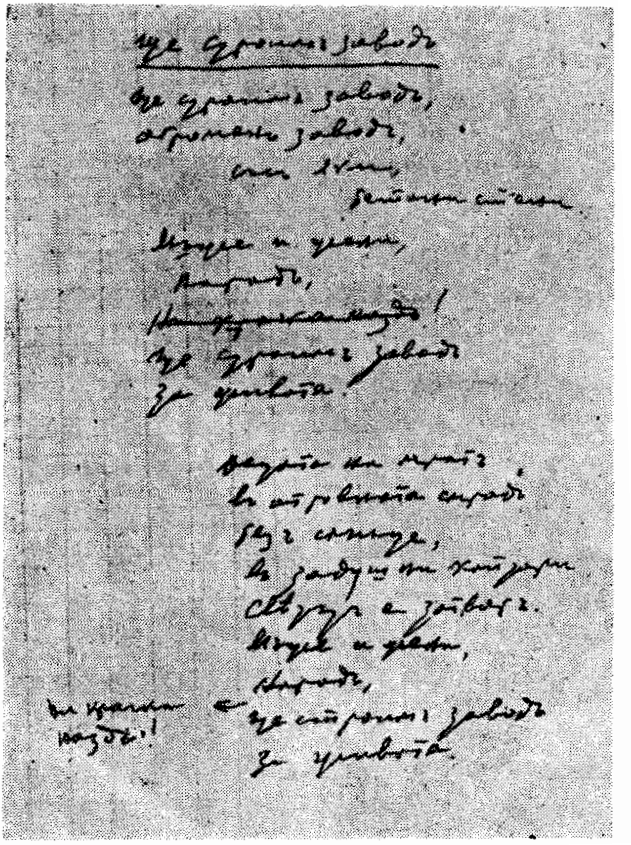
Bir kör
keman çalıyor
mahalle sinemasında.
Dinliyor
ve duyuyorsun sanki
geniş bir stepte koşan
bir troykanın çıngıraklarını
ve görüyorsun hatta —
öpüşüyor iki sevgili.
Üstlerinde kunduz kürkler,
kar okşuyor hafiften...
Hiç kimse yok —
uzaktalar kaba insanlardan.

Ah,ne kadar ayrı
duyduğumuz şeyler
ve ne kadar uzağız
senle ben!..
Görüyorum : çamurlu bir gece.
Keder
kaplamış mahalleyi...
Biliyorum
orada —
her duvarın
ve çitin arkasında —
acı çekiyor
tekmelenmiş
bir oğlu hayatın.

Son notası da susuyor
bu minör pasajın.
Sense hâlâ yaşıyorsun
kendi yitik ılgımında.
Ve anlamıyorsun, rahatlık
kıskanılır bir şeydir artık. Şimdi
kof bir üzüntüyle dolanıp durmak
utanılasıdır benim için,
ve ağlaşmak
İspanya'da bir şövalye ölüyor diye. Neden

dünya yeni bir düşüncenin
çekirdeğiyle mayınlanmışken;
senin beyaz karlarla kaplı
steplerinin üzerinden
bahar rüzgârları estiğinde,
Kafkaslardan ve Urallar'dan
güneşler getiren
yeni insanların ekspresi geçip gittiğinde
neden en küçük bir iz bile yok
yabanıl steplerin kederinden.

Dinle,
ve bu uyum selinin
şırıl şırıl akan suyunda
yıka gözlerini,
bak —
dünya ne kadar büyük!
Dünya sende ve bende
ve kişiliksiz dedikleri
şu yığınlarda.
Ama ben seviyorum onları,
çünkü ileriye, yeni bir güne doğru
yürüyorlar adım adım
çünkü savaşıyorlar!

«Bir Fabrika Kuracağız» şiirinin
düzeltmeli elyazması.

BİR FABRİKA KURACAĞIZ

Bir fabrika kuracağız,
dev bir fabrika,
duvarları
betondan!
Kadın erkek,
halk,
bir hayat
fabrikası kuracağız!

Ölüyor çocuklarımız
zehirli havasında,
güneşsiz,
boğucu evlerin.
Dünya bir hapisane.
Kadın erkek,
halk,
geri adım atmak yok!
Bir hayat
fabrikası kuracağız!

Ölüyor çocuklarımız
boğucu kokuda
gözleri güneşe hasret.

Ya bizler? — Kayıtsızca
sinmiş
susuyoruz,
rezil gibi susuyoruz.
Teller çektik boydan boya
hani kanımız akar usulca,
evet, kanımız
akar
tellerden
güç taşıyıp hayata,

o hayat ki,
silip süpürüyor bizi
aval aval bakarken
sağır
kaygısız.
Kayaları oyduk tırnaklarımızla.
Tüneller açtık
granitler içinden.
Döşedik raylarla yeryüzünü,
bağrı onun
bir sır değil bizim için.
Antenler sarmış gökyüzünü,
yüksekte
gökdelen dorukları
gömülmüş
sislerin içinde,
ötede, daha yukarlarda
çelik
kuzgunlar
gürlemede.

Yoldaşlar,
açık konuşalım-
damgalamıyorum
ilerlemeyi
ve pekala biliyorum,
ilerleme değil bizi boğan.
Ve biz durdurmayacağız onu.-

Bir fabrika kuracağız,
dev bir fabrika,
duvarları
betondan.
Kadın erkek,
halk,
bir hayat fabrikası kuracağız!

KORKMAYIN ÇOCUKLAR

Çok çalışıyoruz,
sabahtan akşama kadar.
Ama ekmeğimiz az,
ekmeğimiz yetmiyor çocuklar.
Yüzleriniz
kırış kırış ağlamaktan,
hele gözleriniz
sağır dilsiz-
kocaman kocaman-
üzgün gözleriniz...
Korkuyla bakarlar
çığlık çığlığa:
ekmek!
ekmek!
ekmek!

Dinleyin, miniciklerim,
dinleyin, yavrularım benim,
bugün böyle,
böyleymiş dün de.
Ve ben, yemeğim olmadığından,
elimden başka şey gelmediğinden,
n'apayım
inançla
besleyeceğim sizi.-

Gün gelecek
çekip çevireceğiz yılları,
koşacağız beton bir kola
günlerin sularını.
Bırakmayacığz onları, değil mi?
Gem vurup sulara
diyeceğiz:
«Böyle akacaksınız!»
Ve öyle akacaklar!

Ekmeğimiz olacak o zaman.
Ekmeğimiz olacak!
Gözleriniz ışıyacak sevinçten,
yavrucuklarım benim.
Benim ekmeğim mi var,
senin de olacak,
senin ekmeğin mi var,
bütün herkesin olacak.

Ve hayat o zaman
öylesine güzel olacak,
günümüzün küfleri
çok uzaklarda kalacak.
Şarkılar söyleyeceğiz bir ağızdan.
şarkılar çalışırken bile,
sevinçli şarkılar,
insanın onuruna.

Olur da kocarım o gün
gözleyeceğim
penceremden
uzak yolları,
gözleyeceğim dönüşünüzü
dinç ve gürbüz
ve sessizce fısıldayacağım:
«Ah, dünya ne güzel!»

Öyle de olacak!
Bugünse ekmeğimiz kıt.
Annelerimizin göğüsleri
kuru mu kuru.
Ağlamak-yarar sız.
Ağlamak gereksiz.
Ama derinde, korkunç
bir ezinç yer eden.
Sizin «bugün»ünüz
yanan acıdır için için.
Ama
korkmayın, çocuklar,
yarınlar
için!

RAPOR

Saat yedi.-
Zaman yitirmek
anlamsız.
Ama bakıyorum
iki sandalye boş.
Doğrusu
sövmek geliyor içimden,
çünkü kayıtsızlık
aldatmaktır bir bakıma,
ihanet demektir
davamıza.
Biraz basmakalıp gelecek ama,
beynimizi ve kanımızı
hatta bütün hayatımızı,
kaynaştırmalıyız
inancımızla.

Raporuma başlıyorum.
Düşüncelerim
dağınık gelecek olursa
gençliğime bağışlayın,
bir kaplanın
yabanıl kanını taşıyan
kalbime bağışlayın.

Neyi rapor edeceğim?
Neler geveleyeceğim?
Savaştan başlayalım
Çin'dekinden? —Gereksiz!
Tepeden tırnağa
acılar içindeyim
ve daha yüce bir şey için
çalıyorum
vicdanınızın kapısını,
yer etmiş anılarımızda,
masum mırıltısı
kulaklarda,
saplanıyor göğsümüze
öfkeyle,
ölüyor
ve doğuyor yeniden
yüreklerimizde
ve görkemli bir ad taşıyor:
A n a y u r t !

Çağımızın karanlığına
sürgülenmiş kapıları,
kafamızla kırarsak,
ve açlık çığlıklarına
vefa nöbetinde
ölürsek bir gün,
bu güzel bir şey, durun hele
bir yana bırakalım bunları.—
Uzaklara
çok uzaklara
gitmiyor muyuz, yoldaşlar?

Düşünüyorum da
dünya için benden akacak
ilk kan damlası
kardeşlerim için akmış olacak
ezilen kardeşlerim,
Anayurd'um için!
Ve sen bu konuda
karşı çıkacak olursan
daha o anda
keseceğim sesini.
Duyar gibi oluyorum ateşli sözlerini
Lenin'in:
«Vaptsarov yoldaş haklı!»

Gelelim raporumuza.
Doğrudan rapor ediyorum —
acı çekiyorum!
Şimdi biri diyecek:
«Unutuyorsun—
bu çok kişisel bir sorun···
Sen acı çekebilirsin
gönlünün istediğince,
ama acıların senin
bir avuç insanı ilgilendirir.»
Yanılıyorsunuz—
ben yurdum için acı çekiyorum.
Sizin için acı çekiyorum
ve kendim için...
Çünkü hayat
acımadan
vuruyor yüzümüze,
ve biz göz kırpıyoruz kardeşler.
çünkü kalemlerimizi
batırıyoruz
uzaklara, ta uzaklara—
yedi deniz öteye
ve işte bu yüzden dizelerimiz
zar zor ulaşıyor
halkın yüreğinde
çöreklenmiş
yılan gibi yatan
kölelik ezincine.

Bir işçi var
«Ohri» fırınında çalışan.
Gözleri kan çanağı
koltukları ter içinde.
Fırın sıcak mı sıcak,
yüreği dondu donacak,
yüreğinde nefret
ve isyan.

Bir işçi var
«Ohri» fırınında çalışan.
İçersi havasız
karanlık.
Ama herkesin hayatta
bir sevinci vardır di mi,
bir güzellik
yüreğinde kıpır kıpır.—
Bir tabela sarkıyor
fırının kapısında
mavi boyalı bir tabela.
Ona sorarsanız
bu mavi
Ohri gölünün göğü,
kendi memleketi.

Sayılar. Sayılar ki
yazgısıdır
küçük bir memurun.
Çetelenin boncukları
kurulmuş saat gibi
tırak tırak
gidip geliyor.
Bu on altı yıl demek
uçup giden
sevinçsiz
ve üzüngsüz.
Ama sevinçsiz ve üzüngsüz
bir insan hayatı
cehennemden de beter!
Günlerden bir gün
birisi usuldan
bir türkü tutturdu
kendi kendine
mırıldanıyordu
öylesine sıkıntıdan:
kanlı da Vardar
çamurlu akar.
Çetele durdu.
Çetele sustu,
odada
menekşe gölgeler
akşam alacası.
Ve on altı yıldır ilk kez
adam ansızın
ağlamaya başladı
önünde rakamlar.

Denizin yaladığı
tuzlu sığlıklar—
kamışlar, bataklık
ve sivrisinek.
Bir akşam vakti
çığlık çığlığa martılar
ve sıtma pusuda.
Bataklıktan yükselen gaz
boğuyor,
öldürüyor,
soğuruyor hayatı.
Ve insanlar,
çileden çıkmış,
çatlak dudaklarında
küfür ve kargış.

Tohum ekiyorlar, ama haçlar bitiyor.
Çocuklar
sapsarı
açıyor gözlerini.
Hey, anacığım, hey,
bir de borular çalacak
asker toplayacak kışlaya
sıra sıra!
Yaşlılarsa
ekinlerin düşlerinde
Strumca kıyısında, Vardar boyunda
Mesta vadisindeki.

Biriyse yatakta
homurdanıp çekeliyor
çarşafı huzursuz huzursuz.
Ve ilkbaharda,
kuşların geldiği sıra,
belki atavizmden,
belki de üzünçten,
çırpınıp duruyor
ana rahminde oğulcuk,
ve genç anaların gömleği
paramparça oluyor.

Bizse oturmuş
çırpınıyoruz
sesimizi duyurmak için.
Ne acı!...
Ve hayat alnımıza
kanla yazıyor şu sözleri:
«Yönünü şaşırmış adamlar.

Evet, yazıyoruz.
Onurlu ve dürüstçe yazıyoruz,
çünkü hayat eziyor bizi.
Ama kaçımız
şarkılar yazdı
şu adsız sansız
işçi için,
yatağına yığılmış
karabasanlar içinde
Ohri'yi düşünen
yüzdürdüğü kayığı
küçükken?
Kaç kişi içimizden
böyle bir şarkı yazdı?
Soruyorum size—
kaç kişi?

İşte bu yüzden
«siz» diye konuşuyor halk bizimle—
bi köşeyi ilişiyor,
kendinden saymıyor bizi.
Yüreğinin köşesinde
gizleyip acısını
yan yan süzüyor
aşağılarcasına.

Evet, doğru,
dışlıyor bizi
bu çağ, ekmek ve hayat.
Yurdumuz küçük gelir
sandık
yazacağımız şarkılara,
çünkü diktik gözlerimizi
uzaktaki yıldızlara
ve bekleyip durduk
tanyerinden patlayacak sinyali
ve birden fışkırıp
taşacak suları..
Diktik gözlerimizi
yıldızlara yalnız
ve görmedik
burnumuzun dibini.

Oysa Prilepe'de
yosununda duvarların
gizlenmiş bizi bekliyor efsaneler.
Kaldır karanlığın kabuğunu
ellerinle,
ve yaz!
Korkmadan!

Pirin dağında rüzgar uğul uğul,
şarkı söylüyor,
kayalarda, koyaklarda, yamaçlarda—
kaç can düştü bu yolda
dövüşerek
ocağı için
memleket için!
Yeşil yapraklarda dinle şarkısını rüzgarın:
dinle
ve geçir kâğıda.

Yaz
dürüst ve yalın
söylediği gibi halkın:
«Ormandaki ağaçlar acı acı ağlardı
İnce Voyvoda için karalar bağlardı...»

SÖZCÜKLER

Sözcükler vardır, deler
keskin dişleriyle yüreği
döker bütün duygulara
pis kokulu zehrini.

Örneğin, hain sözcüğü
yüzüm kızarır duydum mu
tokat yemiş gibi olurum,
yanıp tutuşurum o an.

Bunları yazmayacağım, hayır,
öylesine genç ve temizim,
onların pis kokusunu değil
hayatın taze havasını isterim...

Yatıyorsun prangaya vurulmuş,
kafanda çağıldıyor çağlayanlar,
ve geliyor, uzaklardan bir ses:
Ö z g ü r l ü k !

Sanki avuçlarının içinde,
sonsuz bir ovadır uzayan,
ve garip, büyülü çağrısıyla
yankıyor: Özgürlük! Özgürlük!

Orağın özgürce biçtiği yerde
işitiyorsun çınlarken özgürlük.
Saçların dalgalanırken meltemde
bulunur mu daha etkili bir sözcük?

TARİH

Bizden mi söz edeceksin, tarih,
sararıp solmuş sayfalarında? —
Öyle anlı şanlı kişiler değildik
çalışırdık fabrikada, bürolarda,

Tarlalarda ırgatlardık, ekşi ekşi
soyan ve ekmek kokardık,
sarkık pos bıyıklarımızla
hayata küfredip lanet okurduk.

Kadrimizi bilecek misin bari,
besledik seni bunca olayla
giderdik kanmayan susuzluğunu
binlerce insanın kanıyla.

Dış hatlarını alacaksın sade
içi, biliyorum, boş kalacak
ve o basit insanın dramını
hiç kimse hatırlamayacak.

Şairler kendini kaptıracak
tempolara, toplantılara
bizim yazılmamış acılarımız
gezinecek boşlukta bir başına.

Sözünü etmeye değer miydi?
Değer miydi deşmeye o hayat?
Deşmeyegör zehir gibi bir koku
ağızda acı mı acı bir tat.

Çit kenarlarında doğduk,
dikenli çalıların dibinde,
ısırıp kupkuru dudaklarını
yatardı analarımız ter içinde.

Sinekler gibi ölürdük güzün
kadınlar karalar bağlardı,
türküye dönüşen ağıtlarını,
yalnız yaban otları duyardı.

Ölmeyip de sağ kalanlar,
ter damlardı her yanımızdan,
öküzler gibi çalışıp durduk,
o iş senin bu iş benim demeden.

«Böyle gelmiş böyle gider...»
Diye başlardı babalarımız
bizse surat asıp tükürürdük:
batsın aptalca felsefeniz.

Öfkeyle kalkardık sofradan
kendimizi dar atıp sokağa
umut okşardı gönlümüzü
güzel ve aydınlık şeylerle.

Nasıl gergin beklerdik
tıklım tıklım kahvelerde!
Ve dinleyip son bildirileri
yatardık geç saatlerde.

Nasıl avunurduk umutlarla!..
Gök gittikçe alçalıyordu,
ıslık çalıyordu kızgın rüzgar...
Ah, dayanamayacağım! İstemiyorum!...

Ama senin sonsuz ciltlerinde,
her harfin, her satırın altında
açılarımız çığlık çığlığa
diş bileyecek nefretle. —

Çünkü hayat aman dinlemeden
dövdü bizi ağır elleriyle,
vurdu vurdu aç avurtlarımıza,
peşindir dilimiz bu yüzden.

Bu yüzden, uykularımdan
çalarak yazdığım şiirler,
parfüm kokmaz, bu yüzden
kısadır o çatık kaşlı sözler.

Çektiklerimiz için,
yok ödül filan beklediğimiz
ne de o koca ciltlerinde
resmimiz olsun isteriz.

Yalnız yalın anlat öykümüzü
geleceğin insanlarına,
yerimizi alacaklara anlat
nasıl cesurduk kavgada.

●

Günler geliyor, öyle karanlık ki,
uluyasın geliyor hınçtan,
Sızlıyor göğsün, dilinde bir acılık
ve paslar birikiyor gırtlağında.

Günler geliyor... ve soruyorsun içinden
neden bu acı, bu yabanıl öfke,
kaynakları öyle derin ki

BALIKÇI HAYATI

Görüyorsun:
yelkenler fora,
ay bir yandan,
ve düşünüyorsun:
işte hayat dediğin,
ş i i r l e
dolu bir hayat.

Yukarda—
yıldızlar yanıyor.
Gökyüzü—
sedef gibi parıldıyor.
Poyraz
denize
bukleler
    yapıyor
        elleriyle.

Ah,
özgür balıkçı hayatı
şarkılarda
söylenen!
Serende-beyaz yelken...
Gerisini
sen tamamla. --

«Sonsuz deniz» demeyi unutma,
sonra hafifçe
bir mavi çek
işte olağanüstü bir tablo sana--
çekici
ve sempatik.

Soğuk rüzgar,
dişliyor köpek dişiyle
ve ağır saçmalar gibi
dövüyor
sırtımızı damlalar
ya buna ne buyrulur?

Dönüyorsun sonra
ıslanmış
ilikl̨erine kadar.
Teknenin üstü açık.
Ve dümen dolabında
iki balık
karanlıkta pul pul.
Çıkıp İsa gelse
şimdi
ne yapar acep
bu iki balıkla?
Acıdan
gözler yanıyor,
nefretten—
boğazlar düğümleniyor

Yağmur sızıyor içeri
damın üstündeki
kamışların arasından.
Dalıyorsun uykuya.
Ve düşünde
hayır görüyorsun uzaklardan.

Ah,
kapkara bir hayat!
Balıkçı hayatı! —
b i r b i l i n m e z l i k .
Anlatabilirsen anlat,
bir de kalkmış
şarkılardan söz ediyorsun...

BAHAR

Dışarda leylak kokusu,
dışarda mavi gökyüzü.
Dostum, duyuyor musun kuşları?
Dışarda bahar! Merhaba!

Geliyor benzin buğularını,
çelik kanatlar ağını aşarak.
Ardına kadar aç kapını
ve karşıla baharı dipdinç.

Gümüş karsuyunu toplayan
ırmaklarla geliyor bahar,
sisli uzaklıkları geçip
geliyor top sesleriyle.

Soruyor: «Nöbette misin yine?
Hâlâ yorulmadın mı sen?»
Ve sonra alıp götürüyor
aydın kanatları üstünde.

Ateşler yanıyor gözlerinde,
kanın başlıyor kaynamaya.
Gözünün önünde dünyalar,
güneşli günler açılıyor.

Sevgilin mi var? — Sev!
Hayata inanıyor musun? — Güzel!
Gel, ver bana elini —
dışarda bahar! Merhaba!

●

Yaşlanmış olacağım, çok yaşlanmış,
sağ kalırsam elbet, kıyımdan sonra,
bin sekiz yüz kırk modeli
balıklı alfabe gibi paralanmış.

Çocuklar bakmak için resimlerine
sonundan başlar ya bir kitabın,
ben de öyle bakıp geleceğe
düşler kurmak istiyorum bugün.

Neden olmazmış? — Şükür düşlere sansür yok,
düşler ışık saçar mavi mavi.
Rüzgarların ardısıra koşmak,
elbet oturup ağlamaktan iyi.

Oğlum benim o zaman
yirmilerinde olacak.

ANTENLER

Soğukta vın vın ötüyor antenler.
Gökyüzü çökmüş üstlerine.
Ben uyumuyorum, onlar da uyumayacak,
başı dönmüş haberden, düşünceden.

Vınlayacak kulaklarda eşekarısı gibi
aptal, kin kusan bir ajitatör sesi.
Gözlerim öfkeyle parlayacak
ve sonra çevireceğim kondansötörü,

Yüzeceğim bir saksafonlar sisinde,
kesik kesik ritminde müziğin
titreyecek kesilmiş dizleri zenci kızın...
Sen bu musun, insanlık?

Sanki bu tropikal sıcakta
göğün ağır kubbesi altında
doğuyor zenci insanlar
kabarelere egzotik dekor diye.

Sanki akıp gidiyor hayatımız
dümdüz ovada Tuna gibi.
Dalgalandır kara perçemini
yarış bahar rüzgârlarıyla.

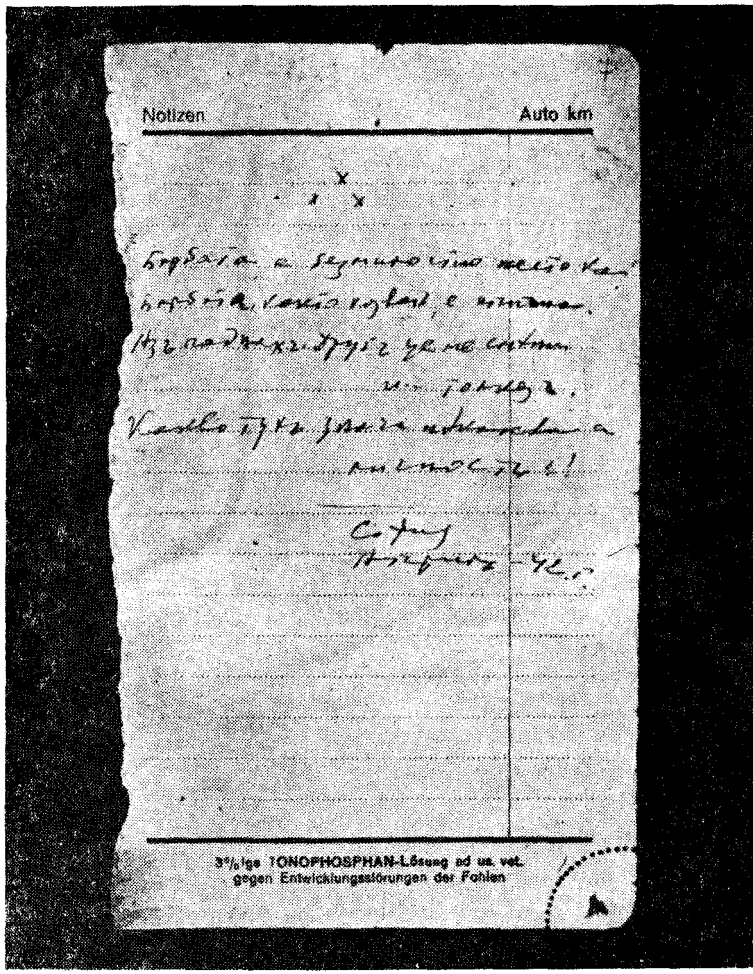
Ama dinle, bu gece de ayazda
nasıl vın vın ötüyor antenler.
Ben uyumuyorum, onlar da uyumayacak,
sen de uyumayacaksın, ey insanlık.

VEDA

Karıma

Rüyalarında geleceğim bazan
beklenmedik bir konuk gibi uzaktan.
Sokakta bırakma beni
kapıyı sürgüleme üstümden.

Usulca gireceğim. Oturacağım ses çıkarmadan,
gözlerimi dikeceğim seni görmek için karanlıkta.
Sana bakmaya doyunca —
bir öpücük konduracak ve çıkıp gideceğim.

Vaptsarov'un kurşuna dizilmeden birkaç saat önce karısına verebildiği son şiirinin bir not defterinin yaprağına yazılmış elyazması. «Kavga amansız ve katı» diye başlayan ilk dörtlüğün bulunduğu bu kağıttan sonra şair bir başka kağıtta şiirin ikinci dörtlüğünü yazarak karısına vermiştir.

Kavga amansız ve katı.
Kavga, dedikleri gibi destansı.
Ben düştüm. Yerimi başkası alacak... o kadar.
Burda, bir kişinin lafı mı olur?

Kurşuna diziliş, dizildikten sonra — kurtlar.
O kadar yalın ve akla yatkın.
Ama birlikte olacağız fırtınada,
halkım, çünkü sevdik seni

23.VII.1942 saat 14.00

ŞİİRLER ÜSTÜNE NOTLAR

İNANÇ, Elyazması bulunamayan bu şiir şairin ilk kitabı olan Motor Türküleri (1940) baskıya girerken kitap için özellikle bir giriş şiiri olarak yazılmıştır.

*ANI, Vaptsarov'un ağır koşullar altında çalıştığı (1936) Bu*garçev Bros un fabrikasında Georgi adında bir ateşçi verem olur ve bir iki hafta içinde ölür. Geriye iki çocuklu bir kadın bırakır. İşçinin kötü sağlığından ötürü işlerini çoğu zaman Vaptsarov yapmak zorunda kalır. Şiir şairin arkadaşının ölümünden sonra yazılmıştır.

ROMANTİZM, Bu şiir Havacılık Kurumu tarafından yayınlanan Letets dergisinin düzenlediği bir şiir yarışmasında ikincilik kazanmıştır.

MEKTUP. Şairin ressam arkadaşı Nikolay Şimirgela bu şiir üstüne şunları anlatıyor: «Vaptsarov bu şiiri ilk haliyle İskenderiye'ye yaptığı yolculuktan sonra yazdı ve arkadaşı olan bir gemiciye adadı. Bu haliyle şiir bilinmeyen ülkelere merakla dolu, endi-

şeli, düşsel, yolculuk özlemiyle yanan, ama eleştirel öğeyi de barındıran bir içerikteydi. Şiirin ilk halinin özü elimizdeki şiirin ilk paragrafında belirtilmiştir. Şiirin son biçimi Vaptsarov'un Denizcilik Okulu'ndaki bir arkadaşından son derece kederli bir mektup almasından sonra gerçekleşmiştir. Vaptsarov arkadaşına cesaret vermek için mektuba normal yazış biçimiyle başlamış. Ancak sonra şiirleştirmiştir. Yanıt mektubunu arkadaşına gönderip göndermediğini bilmiyorum, ama o sıralar çok neşeliydi. Şöyle dediğini hatırlıyorum: 'komünist olmak bu demek. Eğer daha derinlemesine düşünmeseydim ben de onun gibi olacaktım. O ki öyle iyi bir gemiciydi!'»

İNSAN ÜSTÜNE TÜRKÜ. Eskiden Bulgaristan'da politik tutuklular adi suçlularla birlikte kalırlarmış. Vaptsarov sansür yüzünden «ima»lar yapıyor. Hapisanedeki «insanlar» ileri görüşlü politik tutuklulardır. Yine sansür nedeniyle şair, mahkumun idamdan önce söylediği devrimci türkünün adını vermiyor. «Bilmem mayası neden» satırıyla da «tecahül-ü arif» yapıyor.

DOĞDUĞUM TOPRAKLAR. «Düşmanımı gördüm gölgede/ uğrun uğrun elinde tüfek...» Polisle işbirliği yapan sağcı teröristler 1933'de Vaptsarov'u öldürmeye girişirler. Ancak başaramazlar. Şiir bu olaydan esinlenerek yazılmıştır.

MEKTUP. İspanya'daki Cumhuriyetçiler'in yenilgisinden sonra yazılmış olan bu şiir, sinemada gösterilen bir haber filminde Fransa'ya göç eden İspanyollara ilişkin görüntülerden esinlenerek kaleme alınmıştır. Şairin eşi bu konuda şu anısını aktarıyor: «Vaptsarov'u özellikle genç bir kadının yüzü etkilemişti. Kadın bir çocuk arabasını itiyor

ve kuru dudaklarla ileriye bakıyordu. Yorgun ve toza bulanmış yüzünde yenilmez bir güç hissediliyordu. Sanki, 'savaşı yitirdik, kocam öldü, ama bizi yendiğinizi sanmakla yanılıyorsunuz. Kocamın kavgasını sürdüreceğim,' diyordu.»

BİR KÖR. 1936'da Koçerinovo kasabasında yazılan bu şiir kağıt fabrikasında çalışan Rus göçmenlerden esinlenerek dile getirilmiştir.

*RAPOR. Bu şiir Vaptsarov'un, 1938 yılında Makedonya ede*biyat çevresinin açılış töreninde sunduğu raporun özünü sergilemektedir. Prilep, Güney Slavların destanlaştırdığı kahraman Krali Marko'nun (1371-95) kendisine merkez seçtiği bir Yugoslav (Makedonya) kasabasıdır.

BAHAR. Şairin karısı bu şiir üstüne şu anısını aktarıyor: «1941 mayıs'ının sonunda Nikola kötü bir gribi yeni atlatmaya başlamıştı. Açık pencerenin önünde oturdu, derin bir soluk aldı, güneşlendi. 'Bana kalemimi ve defterimi ver,' dedi, 'yazmak istiyorum ve lütfen beni rahatsız etme'. Biraz sonra beni çağırdı ve bu şiiri okudu.»

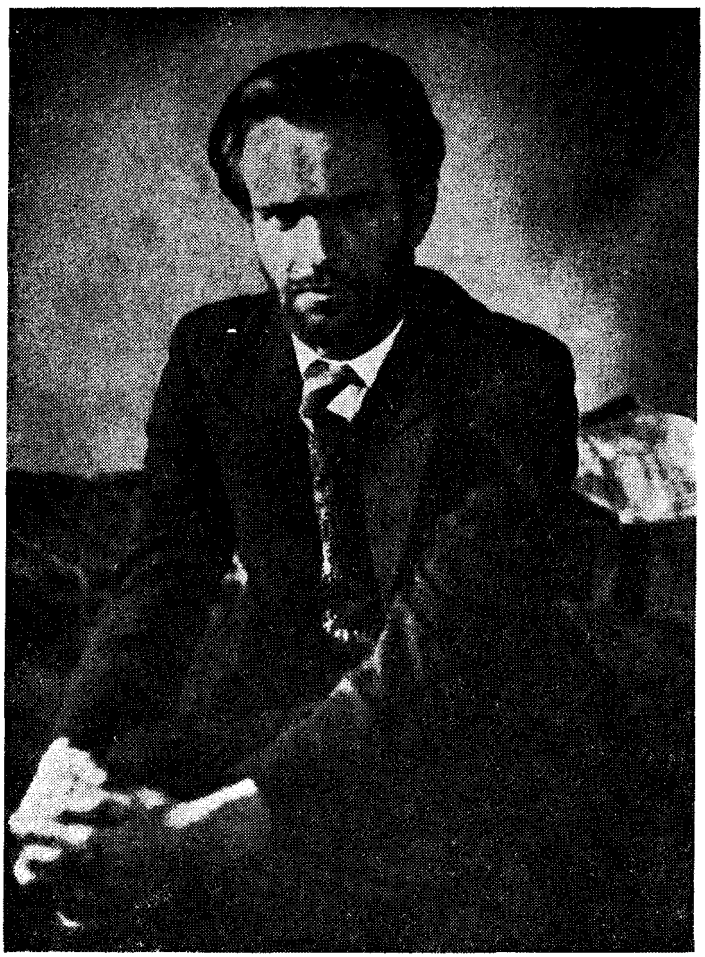
*YAŞLANMIŞ OLACAĞIM... Bu şiir bitmemiştir. «Balıklı al*fabe» Peter Beron tarafından yazılan ve 1824 yılında basılan ilk Bulgar alfabesidir.

*ANTENLER. Vaptsarov'un eşi Boyka Vaptsarova bu şiir üs*tüne şunları anlatıyor: «Evimizin balkonu gördüğünüz gibi oldukça geniş. Burada dinlenmeyi çok severdi Vaptsarov. Antenleri süzerdi hep. Bak derdi, ne kadar çok. Şimdi evlere dünyanın her yerinden huzursuz haberler ulaştırıyorlar. Ve şu anda uykular yarım kalıyor, kimse rahatça uyuyamıyor. Herkes yarınki günün kendisine ne ge-

tireceğini düşünüyor. Faşizmin, Alman faşizminin Avrupa'da kol gezdiği yıllardı. Ve bir gün 'Antenler şiirini okudu.»

VEDA.... KAVGA AMANSIZ... Bu şiirler için Boyka Vaptsarova ve Mladen İssayev ile yapılan konuşmalara bakınız.

RESİMLERLE VAPTSAROV
— II —

Vaptsarov'un Koçerinovo kasabasındaki bıçkıhanede çalıştığı yıllarda çekilmiş bir fotoğrafı (1933).

Voptsarov Koçerinovo fabrikasının önünde.

Vaptsarov Koçerinovo'da çalıştığı sırada işçi arkadaşlarıyla. Genç şair ilk kez bu fabrikada işçi sınıfını yakından tanımak olanağını buluyor, onların hayatını paylaşıyordu.

Şair kardeşleri Boris Vaptsarov ve Rayna Vaptsarova'yla birlikte (1934)

Anton Popov, Boyka Vaptsarova ve Nikola Vaptsarov 1939 yılında gezi için gittikleri Bansko kasabasında. Vaptsarov'un çok yakın arkadaşı olarak bilinen gazeteci ve yazar Anton popov 23 Temmuz 1942'de kurşuna dizilen altı kişiden birisidir.

Vaptsarov'un 1932-1936 yılları arasında çalıştığı Koçerinovo bıçkıhanesinde çekilmiş bir portresi.

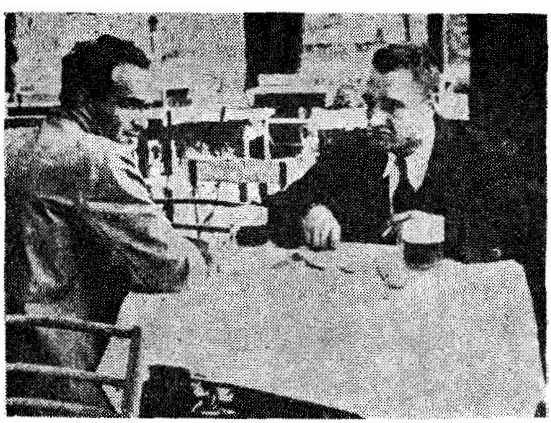
Vaptsarov karısı Boyka'yla birlikte Bansko'da bir gezi sırasında (1939)

Vaptsarov Sofya'ya göç etmek zorunda kalınca çok zor koşullarla karşılaştı. Aylarca iş bulamadı. Bulgar Devlet Demiryolları'nda lokomotif ateşçisi olarak çalışmaya başladı. (Soldan dördüncü)

Vaptsarov yakın arkadaşlarıyla Sofya'da bir yemek sohbetinde. Şair çok sevilen ve saygı duyuian kişiliğiyle pekçok arkadaş edinmişti

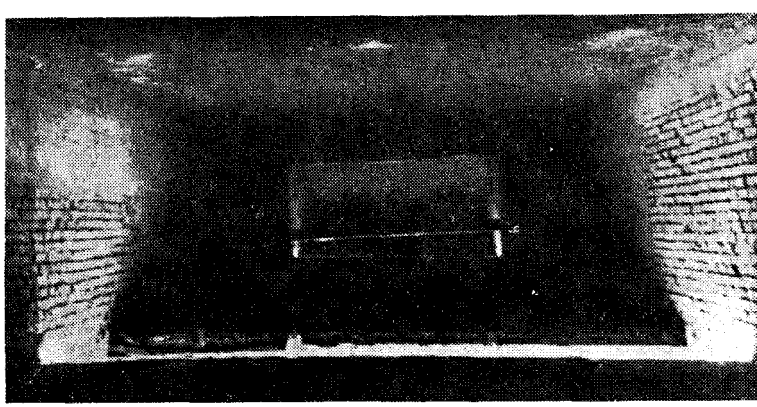

Vaptsarov yakın arkadaşı Anton Popov ile Sofya'da bir kahvede. Pek yakında başlayacak olan faşist işgal hareketi sırasında ikisi de kurşuna dizilecektir.

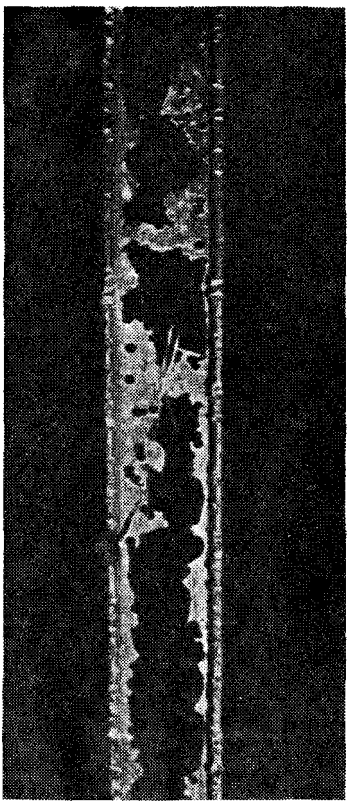

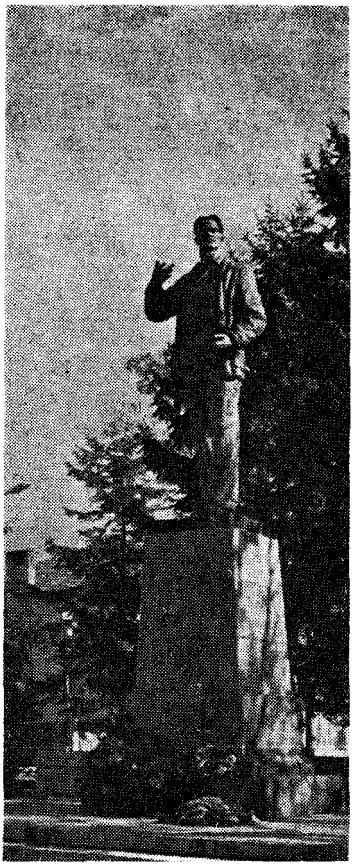
Vaptsarov'un öldürülmeden önce polis müdüriyetinde çekilen son fotoğrafı ve şairin idam mangası önüne çıkmadan önce arkadaşlarıyla birlikte kaldığı ölüm hücresi.

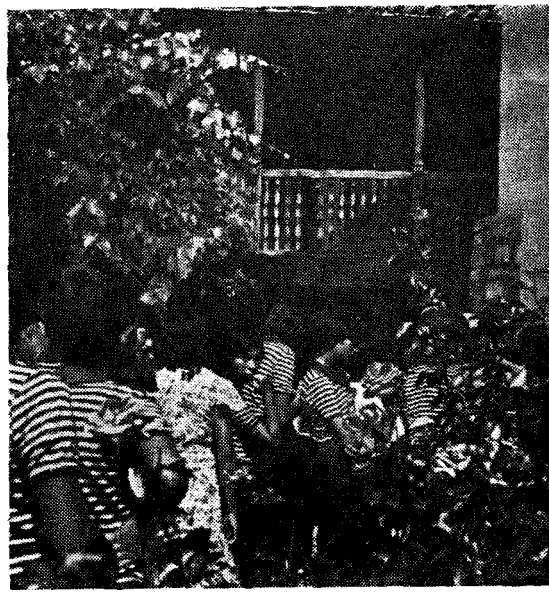
Vaptsarov ve beş arkadaşının kurşuna dizildiği, Sofya'daki yedeksubay atış poligonunun tüneli.

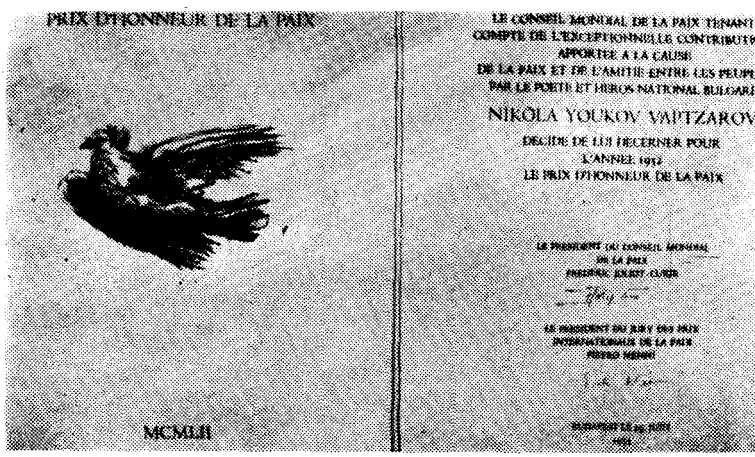
Sofya'daki yedeksubay atış poligonunda Vaptsarov'un ve daha birçok yurtseverin bağlanarak kurşuna dizildiği demir direk. Direkteki kurşun delikleri belirgin bir biçimde görülüyor.

Şairin doğduğu kasaba Bansko'daki evinin önünde dikilmiş heykeli. Her yıl Vaptsarov'un doğum ve ölüm yıldönümlerinde heykelin önünde törenler düzenlenmektedir.

Vaptsarov'un Bansko'daki evini ziyarete gelen çocuklar.

Dünya Barış Konseyi tarafından 1953 yılında Nikola Vaptsarov'a verilen onur ödülünün belgesi.

Ek: 1

NİKOLA VAPTSAROV'UN EŞİ BOYKA VAPTSAROVA'YA YAZDIĞI AŞK MEKTUBU

19.1.1933

Koçerinovo

Dur Boyka, genelleştirmelerinle o kadar uzağa gitme. Mektubunda yaptığın incelemedeki matematik çelişki sezilse de, sen yine de doğru yolda değilsin. Çünkü, bilmelisin ki aşkın olduğu yerde mantık hareketsizdir. Mantık gönül işlerinin çoğunu aydınlatamaz. Bu güce sahip değildir de ondan. O, arkasında anlatılması güç bir mutluluk ateşinin yandığı, yokedici kuruntu bulutlarının ve insani olmayan çelişkilerin yer aldığı kapıyı açma yetkisine sahip değildir. Aşkımızda yalnızca güneşin yer alacağını, sevgimizin yalnızca hoş, kaygısızca söylenen bir şarkı olacağını hiç bir zaman sanmadım. Hatta böylesi bir sevgiyi arzulamıyorum bile. Düşün bir, böyle bir aşk ne kadar sade ve renksiz olur. Düşün, ne kadar boştur aşkın böylesi. Böyle monoton bir «sevgicik» yalnızca duygudan yoksun, güzeli ve kötüyü ayırdetme sezgisinden yoksun kimseler için varolabilir. Aşkımızın çok renkli olabilmesi için akılcı bir biçimde çeşitli yönler araştırmamız gerektiğini söyleme dileğinden uzağım. Yaşam bizim önümüze binbir sorun koyacaktır. Bunları herkes kendi tarzında çözümleyecektir. Ve sonra bu sorunları genelleştirmek için bizim kişiliklerimiz karşılaşacaktır. Bu uğraşta birinin ötekine dönüşümü benim için aşkta en yüksek aşamadır.

Mutluluğumuzun yangın gibi yokedici olup sonra yeni biçimlerle harekete geçmesini istiyorum. Ansızın doğabilecek şeyler istiyorum ben.

Laura ve Petrarka'nın aşkını düşün. Ne kadar mutlu ve ne kadar mutsuzmuş bu aşk. Edgar Poe'yu ve Neli'yi düşün, Lora ve Yavorov'u düşün.

Ben işte böyle istiyorum Boyka. Ardımdan yürüyecek misin? Yürüyecek misin ardımdan Boyka, yoksa korkacak mısın? Bana inan, hiç bir zaman pişmanlık duymayacaksın. Benim, Petrarka olduğumu sanma sakın. Fakat sen Laura olabilirsin. Sen, aydınlık bir esin perisi olabilirsin. Laura, Neli ya da Lora olduğun zaman, onlar gibi trajik bir sona uğrayacağın anlamına gelmez bu.

Şimdi en azından trajik şeyler düşünebilirsin. Çünkü seni seviyorum Boyka. Daha ne istiyorsun? İşte topu topu dört gün geçti aradan ve hasta gönlüm senin için ağlıyor bak.

Anılarımız canlanıyor kafamda. Gülüşünle, güzel, oynak gövdenle karşımdasın. Ve ben şaşıyorum. Şimdiye kadar nasıl yaşayabilmişim senin varlığından habersiz, senden uzak. Anlayamıyorum, anlayamıyorum, beni nasıl, neyle bağlayabildin bu kadar sıkıca? Ve biliyor musun, bunu anlayamadığıma seviniyorum.

Çünkü aşk çözümlenemez.

İşte böyle Boyka, insan aşkı anlayamaz. Sorunu yanıtlıyorum. Ama bu sorunun yanıtı kâğıda kaleme sığmaz. O bir duygudur, hissedilir.

İşte, olup bitenler içimde tuhaf bir dalgalanma halinde. O kadar rahatım ki. Ellerimi açsam, kanatlanacağım, uçacağım.

Bütün bunlar belki benim düşgücümün ürünü, yüreğimin çağrışımları. Fakat yukarılara çıktığımı hissediyorum. Böyle bu. Çünkü gönüllerimiz güzelliğin senfonisiyle birleşiyor. Sonsuz aydınlık içindeyiz ikimiz.

Gülüşünü bozmamak için seni hafifçe öpüyorum.

Kolü

Ek: 2

GENÇLERİN YARATICILIĞI ÜSTÜNE

Günümüz sanatının temelinde hiç kuşkusuz, gerçekle, çağımızı harekete geçiren güçlerle olan ilişki yatmalıdır. Belit budur... Bu belit en genç kuşaktan olan yaratıcılar için de geçerlidir. Aslında onlar için en kapsamlıdır. Arkalarında yürünmüş belirli bir yol olanlar için güçlükler daha çoktur. Çünkü gerisin geriye dönmek zordur. Prestij önemli olsa da, yalnızca prestij sorunu değildir bu. Bu kimselerin yaratıcı çehrelerinin biçimlendiği dönem kuşkuya yer bırakmayacak bir belirginliğin işaretlerini taşımıyordu. Çeşitli ekollerden, aşırı yabancı rüzgârlar dışardan geldi. Çoğu kez bu kişiler bizim gerçeklerimizle ilişkide değildi, ondan kopmuşlardı. Şimdi tabii, yüklerini boşaltarak yerlerini değiştirmek onlara zor gelmektedir. Yazar çizer kişinin yazma biçimini, dilini bir anda değiştirivermesi ve yaratıcılığını yeni temellere oturtarak doludizgin çalışması birdenbire olmaz. Çünkü bu iş pek o kadar kolay değildir. Bu tür eylem için yalnızca uzun, güçlüklerle dolu bir yolu geçmek değil, aynı zamanda cesaret de gereklidir.

Gençlerin durumu biraz daha başka. Onlar yükü böylesi kambur misali taşımıyor omuzlarında. Bu gibi şeyler çoğu durumda genç yaratıcılara mekanik ollarak eklenmiştir. Onlar sözünü ettiğimiz özellikleri hayati bir ihtiyaç olarak hissetmiş, olanca derinlikleri ve genişlikleriyle bu özellikleri yaşamaya zaman bulamamışlardır henüz. Genç yazarlar örnek yokluğundan da şikâyet edemezler. Sizden önce aynı yolda adım atmış olanların deneylerinden yararlanmak — bu, her insanın eyleminde en temel olandır.

Çoğu zaman gençler bu deneyimi reddetmek için sanatsal çalımlar takınırlar. Onlar arkalarında kalan her şeye döküntü gözüyle bakar, küçümseme tarzında el sallarlar. Ve şöyle derler: «biz yeni bir sanat yaratacağız.» Gelin, bu yeni sanata insana daha yakışır biçimde bakalım. Çoğu zaman sıradan bir köylüyü yapıtlarımızda kendi dilimizle konuşuyoruz. Bu ise, köylünün yaşamına, onun çevresine meydan okumak demektir. Bizim kahramanlarımız genellikle insanlık gerçeklerini aynı tarzda anlar, aynı yolları seçerler. Çoğu durumda kahramanlarımız ya bembeyaz ya da simsiyahtır. Esmerimsi kahramanlara bizde çok ender raslanır. Şiirlerimiz çekici değil, kuru, belgi niteliğindeki söz dökümleridir. Şiirlerimizde kafiyeye, ritme, uyuma, kişilere, daha fazla emek ve alışkanlık gerektiren her şeye karşı kayıtsız davranıyoruz. Ve insanlar bize fazla inanmıyorlar. Az inanıyorlar, çünkü içerik açısından sanatın duygusal ve heyecanlı oluşumunu unutuyoruz. Yapıtlarımız fevkalâde düşüncelerle, gönülalıcı insanseverlikle dolu olabilir. Ama onlar yalnızca kâğıtta yazılı kalacaklardır, eğer insanların yüreklerine inebilme ustalığını öğrenemezsek.

Doğal ki, bunun tersi de vardır: sanatsal ustalığı olanca incelikleriyle bilerek yaratabilirsiniz. Ancak yarattıklarınız bomboşsa, kullanılan malzemeye yazık olur.

Edebiyat Eleştirisi (1)
12.3.1941

TİYATRO VE SEYİRCİ KİTLESİ

Tiyatromuza karşı tutumlarında, seyircilerin bir dizi zıt görüşleri var. Tiyatrocular seyirciyi ilgisizlikle, olur olmaz oyunlara aşırı sevgi ve tutkuyla suçluyor. Seyirci kitlesi de hoşuna gitmeyen oyunları boykot ediyor, tiyatro salonlarındaki sandalyeleri boş bırakıyor.

Resmi tiyatroya karşı bu «pasif direniş»in nedenleri aslında raslansal ve yüzeysel değildir. «Genoveva» zamanı çoktan gelip geçti. Muazzam yığınları etkileyen toplumsal çelişkiler ve toplum katmanlarının ekonomik açıdan yer değiştirmeleri, dram yaratıcılığına ve tiyatroya karşı yeni bir ilgi yarattı.

Kendi benliğinden çıkmaya yeltenen bir Brand'ın dramı artık dram, sahne eseri değildir, kimseyi ilgilendirmez. Çünkü bugün çoğunluk *ekmek* adını taşıyan daha büyük bir trajedinin gözler önüne serilmesini beklemektedir.

İnsanların büyük bölümünün günlük yaşamı birdir, aynıdır, talihleri de öyle. Ve onlar sahnede kendi yaşamlarını görmek istemektedirler. Hem de olanca çıplaklığıyla, olduğu gibi. Bu hayat ağırdır. Bu hayat türlü güçlüklerle doludur. Öldürücüdür bu hayat. Piyes yazarı ve sahne bu durumun dökümünü, çözümünü verebilmelidir. Onlar çoğunluğun umutlarını serebilmeli, kişisel ve toplumsal önemde olanı ayırdedebilmeli ve insanlara bireysel düşler değil, gerçek inancı anlatabilmeli, gösterebilmelidirler. Bu ise, potansiyel enerjinin kinetik enerjiye dönüşmesine eşittir.

Eğer tiyatro kapıları toplumsal oyunlara daha geniş biçimde açılırsa, toplumsal Bulgar tiyatrosu sorunu da kendiliğinden çözüme bağlanacaktır.

İyiliksever eleştiri şimdiye dek yalnızca omuz silkmekle yetindi ve toplumsal oyun yokluğunu sanatımızın henüz bebek oluşuna yükledi. Bir yere kadar haklıdır bu yargısında. Ama yalnızca bir yere kadar. Çünkü her piyes bir olguyu serer gözler önüne, tipleri biçimler ve söyleşiler aktarır sahnede. Tiyatroyu kitapta olduğu gibi öğrenip benimsemek, aslında kitaptan tiyatro yaratmak demektir. Böyle yapıtların kahramanları rollerini ezbere okur, hareketleri cansızdır, sıcaklığı yoktur.

Yaratıcılıkta tam bir özgürlük olmazsa, elbette bütün bunlar yalnızca Don Kişot'un durumunu andırır.

Dahası var. Tiyatro yazarı herkesle ilişki kurabilmelidir. Sıradan insanlarla bağları olmalı, onları tanımalıdır. Tiyatro insanlar için lüks olmaktan çıkmalı, bir ihtiyaca dönüşmelidir. Böyle bir ortamda toplumsal yaşamı yansıtan oyunlar yazılıp sahnelenebilecektir. Yaşamın gerçeklerini yansıtan piyeslerin kahramanları etnografi mankenleri değil, canlı insanlar olacaklardır. Savaş sonrası köylerin yeni görünümleri sahnede canlanacaktır.

Tiyatro yalnızca yazara değil, geniş seyirci yığınlarına da her zaman açık olmalıdır. Bu yüzden çoğunluğun ekonomik olanaklarını gözönünde bulundurmalıdır.

Demek ki iki temel sorun vardır :

1 — Hayatla gerçek bağları olan oyunların sahnelenmesi.

2 — Geniş yığınlara tiyatroyu maletmek.

Yoksa sözünü ettiğim pasif direniş sürecektir.

«Yeni Çan» gazetesi
10.10.1936

Ek: 3

ŞAİRİN EŞİ BOYKA VAPTSAROVA İLE BİR KONUŞMA (*)

— Sayın Boyka Vaptsarova şair Nikola Vaptsarov ile tanışmanızı bize anlatır mısınız?

— 1932 yılıydı. Blagoevgrad'a 80 km. uzaklıktaki Barrakovo köyünde bir grup öğrenci toplanmıştık. Vaptsarov o sıralarda Koçerinovo'daki kâğıt fabrikasında çalışıyordu. Arkadaşlar, Nikola Vaptsarov'u görmeye gidelim dediler. Ancak fabrikada bir adam kendisini daha sonra görebileceğimizi söyledi. Öğleyin bir lokantada Vaptsarov'la karşılaştık ve tanıştık. Daha sonra hep birlikte kıra gittik. Gruplar şarkı söyleyip dans ediyorlardı. Vaptsarov'la edebiyat üstüne konuşuyorduk. Sonra bize şiirler okudu. Vaptsarov sürekli bana bakıyordu. Karşılıklı bir ilgi doğdu ve orada birbirimize âşık olduk. İki ay sonra Blagoevgrad lisesini bitirip Sofya Üniversitesi'ne yazıldım. Edebiyat okumak istiyordum. Vaptsarov bana mektuplar yazıyordu. Evlenme teklifinde bulundu. Bir sevgilisi vardı, ondan ayrıldı. İlk elde bu teklife yanaşmadım. Çünkü ben çok yoksul bir aileden geliyordum. Onun ailesi ise yörede tanınmıştı. Ancak o benim tavrımın saçma olduğunu söylüyordu.

1932 yılında faşist Makedon örgütü Vaptsarovları sürekli olarak tehdit ediyordu. Bu arada ben de tehdit altındaydım. Sofya'da yüksek öğrenimimi yarıda bırakıp Koçerinovo'ya geldim. 11 Şubat 1934'de evlendik.

(*) Ek 3'deki tüm konuşmalar bu kitabı hazırlayan tarafından Ekim 1979 da Sofya'da yapılmıştır (Yayınevinin notu).

— *O sıralarda yaşam koşullarınız oldukça zor olmalı...*

— Evet, evet. İlk oturduğumuz ev, bir oda bir mutfaktan oluşan bir fabrika eviydi. Evimizde bir divan, bir masa, bir iki sandalye vardı. Bunlar da zaten eve aitti. Biraz da çeyizim vardı. Kocam teknisyen olduğu için işçilere oranla daha iyi aylık alıyordu. Ancak eli çok açıktı. Herkese para veriyor, sonra arkasını aramıyordu. Kardeşi Boris'e de yardım ediyordu. O zamanlar ayda 3200 leva kazanıyordu. Ama bunun dörtte biri eve giriyordu. Çünkü peşin para çekip arkadaşlarına borç veriyordu. Bize kalan parayı da kitaba ve yemeğe harcıyorduk.

— *En çok okuduğunuz yazarlar hangileriydi o zamanlar?*

— Bulgarlardan, Peyo Yayorov, Smirnenski, Karaslavov, E. Stanev, S. Minkov. Ruslardan Lermontov, Puşkin, Dostoyevski, M. Gorki, L. Tolstoy, A. Tolstoy, M. Şolohov, Mayakovski. Avrupalı yazarlardan Goethe, Schiller, Byron, Materlinck, Strindberg, İbsen vb., en çok okuduğumuz yazarlar arasındaydı. Vaptsarov fabrikada işten vakit bulduğu zamanlarda kültürel çalışmalar yapıyordu. Amatör bir tiyatro topluluğu kurmuştu. Bu dönemde, Bulgaristan'da ilk işçi piyesi sayılan bir piyes yazdı. Bu piyesin kahramanları işçilerdi. Aslında bu yapıt otobiyografik sayılabilir. Oyundaki mühendis genç bir heykeltraştır. Bu mühendis Vaptsarov'un kişiliğine çok benzer. Genç mühendis de uyumlu bir toplum için savaşır. Tıpkı Vaptsarov gibi gerekirse hayatını davası için feda edecektir.

— *Bildiğimize göre çok geçmeden Sofya'ya göç etmek zorunda kaldınız.*

— Evet. Birkaç ay sonra Nikola'yı işten attılar. Biz de Sofya'ya gitmek zorunda kaldık. O dönemde Bulgaristan'da işsizlik çok yoğundu. Sofya'da iş bulabileceğimi sanıyordum. Elimizde biraz para vardı. Çabucak tükendi. Küçük çocuğumuz hastalandı. Üç gün içinde öldü. Onu gömmeye paramız yetmiyordu. Ressam Boris Angeluşev yardım etti. Bir tabut aldı. Nikola fabrikadan fabrikaya iş arıyordu. Bazı arkadaşları teknisyen arayan fabrikaların adlarını veriyorlrdı. Gittiği yerden iki gün sonra gel, deniyordu. Bu arada soruşturma yapılıyordu. Komünist olduğu için hiç bir işe almıyorlardı.

1936 Mayıs'ının sonunda geldik Sofya'ya. Bu kente gelmemiz bir bakıma onun için yararlı olmuştu. Burada yazarlar, sanatçılar çevresine girdi. İlerici-devrimci yazarlarla arkadaşlığı onu etkiledi. Nikola seve isteye şiir yazmaya koyuldu. Bunlar yeni tarzda şiirlerdi. «Vatan», «Şafak Söküyor», «Gorki» şiirleri gibi.

O sıralarda demiryollarına makinist-ateşçi olarak girdi. Bu çok ağır bir işti. Ancak paramız olmadığından bu işi kabullendik. Günde 10-12 saat kömür taşıyordu. Kısa zamanda hastalandı. Çok zayıfladı. Kan kusmaya başladı. Bu işi bırakmak zorunda kaldı. O sıralarda ben de işimden atıldım.

— Bu kadar zor koşullar altında şiir yazmaya nasıl vakit bulabiliyordu?

— Serbest bulduğu her zamanını şiir yazarak değerlendirirdi. Genellikle geceleri geç vakitlere kadar mutfaktaki küçük masada çalışırdı. Çünkü evimiz küçüktü. «Tarih» şiirinde bunu güzel anlatır. Geceleri uyandığım zaman onu hep çalışırken bulurdum. Çok iyi hatırlıyorum sabahları çok zor kalkardı. Hep uyumak isterdi. Ancak her sabah 6'da kalkardık. 1937'de iki edebiyat yarışmasını kazandı. Bu ona moral verdi. Bu sıralarda «Savaş», «Ateşçi» şiirlerini yazdı. «Ateşçi»de durumunu çok güzel anlatır.

— O sıralardaki günlük yaşamınızdan söz eder misiniz?

— Çok çeşitli insanlarla arkadaşlık kurmuştuk. Yazarlar, ressamlar, işçiler, teknisyenler, öğrenciler, komşular. Akşamları dostlar bize gelir ya da biz onlara giderdik. Nikola lokantalara gitmeyi çok severdi. Bu onun yeme içmeyi sevmesinden değil, dostlarla bir arada olmayı sevmesindendi. Belki şimdi gülünç gelecek ama, birlikte lokantaya gittiğimiz zamanlar yalnız bir köfte, kahveye gittiğimizde de bir kahve söylerdik. Tabii parasızlıktan. Fotoğraflara bakarsanız Vaptsarov'u hep aynı takım elbiseyle görürsünüz. 6 yıl aynı elbiseyle dolaştı. Yalnız gömleklerini değiştirirdi. Yıllarca tavan aralarında yaşadık. En son oturduğumuz iki göz ev bizim için saray gibiydi. Hiç bir kültür olayını kaçırmazdık. En ucuz biletten alıp sürekli sinemaya, sergilere giderdik.

(Bu sırada Vaptasarov'un yakın arkadaşı yazar İvan Martinov yanımıza geliyor. Boyka Vaptsarova Martinov'un Vaptsa-

rov'un yaratıcılığı üstüne ilginç bilgiler verebileceğini söylüyor.)

İVAN MARTİNOV — 1940 yılları Bulgar edebiyatı için çok önemlidir. 1923 anti-faşist ayaklanmasından sonra partimiz dağılan üyelerini toparlamaya başladı ve 2. Dünya Savaşı başında birkaç edebiyat gazetemiz çalışmaya başlamıştı bile... O zaman önde gelen yazarlar arasında H. Radevski, N. Hrelkov, Z. Stoyanov, M. Grubişlevaya vardı. O dönemde devrimci Bulgar şiirinin zirvesinde Vaptsarov yer alıyordu. Kendisi Yavorov' dan esinlenmesine karşın, proleter devrimci şiiri Smirnenski'nin geleneğinde geliştirdi. Vaptsarov «Bir Kör» ve «Yığınlar» şiirlerinde yığınlara olan inancını anlatır. Vaptsarov neden büyük şairdi? Smirnenski işçi sınıfının ağır koşullarını, bu sınıfın emellerini yansıttı. Proletaryanın dileklerini en geniş anlamda şiirleştirdi. Vaptsarov ise aynı konuları sınıf-parti ilişkisi açısından ele aldı. Bundan dolayı da daha yüksek bir aşamada yer aldı. Bütün bunları insanlığın genel sorunlarıyla birleştirince Vaptsarov'un Bulgar şiirine getirdiği daha iyi anlaşılır.

Biçim açısından Vaptsarov yenilikçiydi. Geo Milev ve Mayakovski'den etkilendi. Bulgar şiirine biçimde yenilikler getirdi. Serbest nazımla yazdığı şiirlerinde iç ritm, iç uyum belirgindir. Müzik çok egemendir. *(İvan Martinov'a verdiği bu kısa bilgiden dolayı teşekkür ediyoruz.)*

— Sayın Vaptsarova, size en çok sorulan sorulardan birisi de eşinizle son görüşmeniz olmalı. Vaptsarov'la son görüşmenizi bir kez daha anlatır mısınız?

— 23 Temmuz 1942'de, yani Nikola Vaptsarov'un kurşuna dizildiği gün kendisiyle üç kez görüştüm. Duruşma salonunda Vaptsarov'un annesi ve ben vardık. 19 Temmuz 1942'de duruşma sona erdi. Mahkeme kararının ne zaman okunacağı belli değildi. 23 Temmuz sabahı Vaptsarov'un annesiyle birlikte askeri kulübün önündeki bahçedeydik. Saat 11.00'e doğru bir kadın geldi. Mahkûmların duruşma salonuna götürüldüklerini söyledi. Hemen oraya gittik. Bütün semt abluka altındaydı. Salona mahkûmların en yakınlarının bırakılacağını söylediler. Herkes yerini aldı. Karar okundu. 12 kişi ölüme mahkûm olmuştu. Tabii aralarında Vaptsarov da vardı. Biz onlara doğru yaklaşmak istedik, ama izin vermediler. Mahkeme başkanına rica ettim. İlkin

razı olmadı, «her şey bitmiştir» dedi. Sonunda razı ettik. 3 dakika görüştük kocamla. Vaptsarov sürekli bizden özür diliyordu. Bizi belaya soktuğunu söylüyordu. O zamanlar yasa gereğince komünist mahkûmlar hükümete yarım milyon leva borçlanıyorlardı. Bu yasa komünistlerin akrabalarını yıldırmak içindi. Nikola özellikle bizi borç altına soktuğu için de özür diliyordu. Kaynanam resmi makamlara başvuracağını söyledi. Fakat Vaptsarov böyle bir şey yapmayın, nasıl olsa bizi öldürecekler dedi... Onları kamyonete bindirdiler. Mahkeme kararı 24 saat içinde uygulanacaktı. Bu kararın mühletinin uzatılması için çeşitli yerlere başvurduk. Kimse bizi kabul etmedi. Öğleden sonra bir görüşmeye daha hakkımız olduğunu söylediler. Hapisaneye gittik. Ölüme mahkûm edilenler ayrı odadaydı. Askerler bekliyordu. Bizi özel bir duruşma odasına götürdüler. İki tarafta tel örgüler vardı. Nikola beni görünce, «Doğu cephesinden ne haber var?» diye sordu. Bu arada bana bir şey vermek istiyordu. Elini uzattı. Anlayamadım. 5 dakika görüştük. Ayrılmamızı söylediler. Biz kapıda bekleşiyorduk. Bir ara onları yine gördük. Vaptsarov elimi sıktı, bu sırada elime bir şey bıraktı. Dışarı çıkınca baktım. Bu bir kâğıt parçasıydı ve o gün yazdığı o iki ünlü şiir yer alıyordu. Burada bir noktayı açıklığa kavuşturmak isterim. Saat 11.00'de Mladen Issayev'e verdiği defterde «Kavga amansız ve çetin» diye başlayan şiirin ilk kıtası vardı. Bana verdiği bu kâğıtta ise aynı şiirin ikinci kıtası da yer alıyordu. Şiirin altında saat 14.00 yazıyordu. Yani şiirin ikinci kıtasını 11.00 ile 14.00 arasında yazmış olmalı.

Bu arada Bakanlar Kurulu'na başvurduk. Kimse yoktu. Sonra anladık. Bizi görünce arka kapıdan girmişler kurul odasına. Akşam oluyordu. Bir cip gördük. İçinde ünlü faşist polis şefi Geşev ve bir papaz vardı. Artık idam kararının yerine getirileceğini anlamıştık. Hava kararmaya başlamıştı. Yedeksubay atış poligonuna gidin idamlar orada olacak dediler. Oraya gittik. Hepimiz çok kötüydük. Kadınlar ayaküstü bir oturum yaptık, karar verdik. Düşmana gözyaşımızı göstermeyecektik. 3 kişi seçtik içeri girip durumu öğrenmeleri için. Geşev bizi gördü. Bağırmaya başladı. Ancak bir başka faşist «Bırak gelsinler, kanlı düğünü görsünler!» dedi. Bununla kurşuna dizilmeden az önce ni-

kâhlanan Anton Popov'u kastediyordu. Kamyonet geldi. Ben Vaptsarov'un yanına gittim. Sürekli beni yatıştırmaya çalışıyordu. Bu arada özür diliyordu. Hayatımı nasıl düzenleyeceğimi sordu. Çünkü işimden atacaklarını biliyordu. Nikola bana mimarlık okumamın daha iyi olacağını söyledi. Zaferden sonra Albay Radoynov'un ([2]) adını taşıyan bir çocuk yuvası yapmamı istedi. Ama ben onun isteğini gerçekleştiremedim. Çünkü mimarlık okuyamadım. Konuşmamız normal olmuyordu. Bir iki söz söyleyip duruyordum. Bu arada nikâh töreninin bitmekte olduğunu görüyordum. Ancak papaz, çiftin birkaç dakika daha birlikte olabilmeleri için duayı uzattıkça uzatıyor, Geşev de papaza bağırıyordu. Nikola'ya onun için ne yapabileceğimi sordum. Şiirlerini korumamı istedi. Zaferden sonra onları yayınlatmamı rica etti. İlk redaktörünün Hristo Radevski ([3]) olmasını istedi. (Öyle de oldu). Sonra ayrıldık. Son defa sarıldık. Yoldaşlarına selam söyledi. Bizleri bir cipe bindirdiler. Sofya'da indik. Evinize gidin dediler. Akşam saat 21.00'de onları kurşuna dizmişler.

Ertesi sabah Vaptsarov'un annesiyle birlikte mezarlığa gittik. 6 kişinin gömüldüğünü öğrendik. Ötekilerin de akrabaları gelmeye başladı. Hepimiz ağlıyorduk. Orda duran bir ajan sürekli bizi gözetliyordu. Evimize döndük. Öğleden sonra yine gittik. Bizde ölümden sonra mezarlığa yiyecek içecek götürülür. Vaptsarov bana yiyecek getirmeyin, onları hapisanedeki yoldaşlarıma götürün demişti. Ben de bu yemeklerin arasına onun son şiirini koyuyordum ve hapisaneye ulaştırıyordum. Çalışmalarım ürün verdi. Vaptsarov'un bu son şiirleri çok yaygınlaştı. Herkes evime başsağlığına geliyordu. Şiirler kısa zamanda bütün Sofya'da yaygınlaştı.

ŞAİRİN KARDEŞİ BORİS VAPTSAROV İLE BİR KONUŞMA

— *Ailenizin yapısı üstüne bilgi verir misiniz?*

— Anne tarafımız dindar, orta halli bir aileden gelir. Büyükannemiz Protestan olduğu gerekçesiyle evden kovulmuştu. O dönemde Bansko'da Protestanlar çok güçlüydü. Annemiz Elena Vaptsarova Samokov'daki Amerikan Koleji'nde öğrenim görmüştü. Burada Evangelist görüşleri gelişti. Annemiz öğrenimi sırasında Batı Avrupa ve Amerikan edebiyatlarıyla tanışıyor. Okulu bitirdikten sonra öğretmenliğe başlıyor. Ancak evlendikten sonra öğretmenliği bırakmak zorunda kalıyor. Annemiz çok aydın, bilgili bir kişiydi. Şimdi hatırlıyorum, kış geceelerinde ocak başında bize kitaplardan hikâyeler aktarır, Hamlet'i anlatır, Shakespeare, Goethe, İbsen'den bizim anlayacağımız hikâyeler, masallar, şiirler okurdu. Sonraları bizim de etkimizle annemizin görüşleri değişmeye başladı. Kendisi öldüğünde bir ateist olmuştu. Ağabeyim savaş yolunu tuttuğunda annem onun arkadaşlarını saklamakta sakınca görmemişti. Şimdi annemiz bütün Bulgaristan'da «Elena Nine» diye tanınır. 75 yaşına kadar kooperatifte çalıştı. Sırf gençlere örnek olmak için. 9 Eylül'den sonra Evangelistler annemizi kendilerine çekmeye çalıştılar. Annemiz de onlara «Allah değil, halk benimle olsun,» demiş.

Baba tarafımız anne tarafımıza tam karşıt bir düşüncedeydi. Vezöfler'in felsefi görüşü «kötülüğe karşı gitme» idi. Baba tarafımız devrimci, kahraman kişiliklerle doludur. Babaannemiz de şiirler yazardı. Babam ve kardeşi 18 yaşında çeteciliğe başlıyorlar. Makedon Bulgarlarının kurtuluşu hareketine katılıyorlar. Doğduğumuz bölge coğrafi olarak Makedonya adını taşı-

yordu. Ancak bu bölgede yaşayanlar Bulgar oldukları duygusuyla yaşamışlardır. Bizler kendimizi her zaman Bulgar olarak duyduk. Gerek Türk, gerek Bulgar, gerekse Yugoslav belgelerinde bu bölgede yaşayanlara Bulgar denir. 1878'de Bulgaristan kurtulduktan sonra Makedonya Osmanlı imparatorluğuna bağlandı. Ve burada bağımsızlık savaşı başgösterdi. İşte babamız da bu savaşın öncülerindendi. Sonunda babamız tutuklanıyor. Selanik hapisanesine gönderiliyor. 101 yıl hapse mahkûm ediliyor. O döneme ilişkin efsaneleşmiş bir olay anlatılır. Razlog hapisanesinden mahkûmlar çıkarken halk toplanmış bekleşiyor. Kadınlar ağlıyor. Ama ağlamayan tek kişi babaannemiz. Ve babamıza «sana bu prangalar çok yakışmış. Demirleri vur ki çınlasın» diye bağırıyor. Öteki mahkûmları galeyana getirmeye çalışıyor. 1908'de Jöntürkler'in etkinliğiyle babamız serbest bırakılıyor. Hapisten çıktıktan sonra babamız Jöntürklerle birlikte de çalışıyor. Kendisinin 200 kişilik bir çetesi varmış. Pirin dağlarında savaşıyormuş. 1902-1903 yıllarında büyük şair Peyo Yavorov ([4]) da babamın çetesine katılıyor.

Babam isyancı bir insandı. Çeteciliği hiç bir zaman bırakmadı. «Komita ev bakmaz» atasözünü benimsemişti. Bu yüzden eve çok ender gelir, bizimle ilgilenmezdi. Bize karşı soğuk davranırdı. Çok ciddiydi. Ondan çok korkardık. Babamızı devrimci olarak sayıyorduk, ama insan olarak çok çekiniyorduk. Annemse hiç bir zaman duygularını açığa vurmazdı. 1920-21 yıllarında babamız Bulgaristan Komünist Partisi'ne girdi. Evimizin alt katı Parti'nin kulübü olmuştu. Ağabeyim Vaptsarov o zamanlar 12-13 yaşlarındaydı. Ancak sonraları babamız Parti'den ayrıldı ve sağcı Makedon örgütüne katıldı. Çarla dost oldu. İstediği zaman saraya girebilirdi. Bir akşam Çar Ferdinand bizim eve yemeğe geldi. Yemekte babama «söyle bakalım halk arasında benim hakkımda neler konuşuluyor» diye sordu. Babamsa «her yerde Bulgaristan'ın savaşa gireceği konuşuluyor. Böyle olursa başınızla top gibi oynanacak,» karşılığını verdi. Ferdinand «bu sözleri sen mi söylüyorsun,» dedi. Daha sonra oğlu Boris'le de ilişkiler bir süre daha sürdü ve kesildi. Ağabeyim tutuklandığında annem Boris'e gitti. Eski dostluktan yararlanmak umuduyla. Ancak Boris onu kabul etmedi.

— Nikola Vaptsarov'un yazdığı ilk şiirleri hatırlayabiliyor musunuz?

— Ağabeyim ilk kez aşk şiirleri yazdı. 15-18 yaşlarında. İlk okuyanlar bizlerdik. Onun şiirlerini severdik. Bu şiirlerinde Peyo Yavorov'un etkisindeydi.

— Mizacı nasıldı?

— Çok uysaldı. Herkes tarafından sevilirdi. Bütün yaşamında bu özelliklerini korudu. Herkesi tatlı sözlerle uğurlardı. Babamızda olduğu gibi, küçüklüğünde isyancı bir ruhu yoktu. Romantikti. Beni her zaman korurdu. Oyun oynamayı severdi. Bütün oyunları oynardı. Özellikle detektif oyunları, çelik-çomak, top vb... Dağa çıkmayı çok severdi. Ailemizin bildiği tek spor da zaten dağcılıktı.

— Vaptsarov başarılı bir öğrenci miydi?

— Vaptsarov'un öğrencilik yaşamından söz ederken onun bilim derslerine hayran olduğu söylenir. Bu doğru değildir. Kızkardeşime göre okumayı çok severdi. Bu da doğru değildir. Derslerden pek hoşlanmazdı. Çok okurdu. Ama ders dışı kitapları. Orta bir öğrenciydi. Fransızcası zayıftı. Geometri ve Edebiyat en iyi dersleriydi. Edebiyat ev ödevlerini yapmazdı. Bir kere gerekçe olarak elinin yaralandığını söylemişti. Ama bir soru sorunca hemen yanıtlardı. Lisenin son sınıfına kadar öğretmenleriyle edebiyat üstüne tartıştı. Başlıca konu Vazov ([5]) mu Yavorov muydu? Vaptsarov Yavorov'u tutuyordu. Bir keresinde öğretmeni Yavorov için «çirkin» demiş. O karşılık olarak arkadaşını göstererek «bizim Lazar da çirkin ama iyi insan. Aslında Kleopatra'dan da güzel» karşılığını vermiş.

— İsterseniz biraz da Vaptsarov'un Parti yaşamından söz edelim.

— 1932-33 yıllarında ağabeyim Koçerinovo'daydı. Ben de lise öğrencisiydim. O önceleri ateşçiydi, sonra burada makinist oldu. Ben Blagoevgrad'daydım. Her Cumartesi-Pazar onun yanına giderdim. Koçerinovo'da işçilerle yakın ilişki içindeydi. Genellikle işçi sınıfı şairleri işçi sınıfından gelme değildirler. Vaptsarov ise bu sınıfın içine girdi. Onların yaşamını birlikte yaşadı. O sıralar bilimsel sosyalist görüşleri daha oluşmamıştı. Yavo-

rov, İbsen gibi yazarların etkisi altındaydı. Ona öğrenci arkadaşlarımla birlikte giderdik. Toplantılarımızda aramızda bir de işçi bulunurdu. Bu işçi tanınmış devrimcilerden biriydi. İsmi Kalıpçıyev'di. Ağabeyim büyük ölçüde onun etkisi altındaydı. Bu işçi Nikola Vaptsarov'un Bulgaristan Komünist Partisi'ne girmesinde rol oynadı. Ağabeyim fabrikada oyunlar, şenlikler düzenliyordu. Bu arada Parti'ye üye oldu. Bence giriş tarihi 1934-35'dir. Ancak bu tarih tartışmalıdır. Parti illegal olduğu için, bugün elimizde bir üye kartı, giriş belgesi gibi herhangi bir yazılı belge yok.

Ben ağabeyimden önce Devrimci İşçi Gençler Birliği'ne üye olmuştum. Genç arkadaşlarımı Nikola'nın yanına gönderiyordum. Ağabeyim genç arkadaşları çok seviyordu. Ben 1937'de Parti'ye girdim.

Faşist Makedon örgütü Nikola'yı öldürmek istiyordu. Ancak başaramadılar. Bence Nikola'nın Koçerinovo'da geçirdiği yıllar çok önemlidir. Burada işçileri tanıdı, Parti'ye girdi. İlk ciddi şirlerini orada yazdı. Sembolizmden giderek kurtuluyor, proleter anlayışta şiirler yazmaya başlıyordu... «Bir Kör», «Mektup», «Yurt» şiirleri gibi. İlk oyunlarını da burada yazdı.

— *Daha sonra Sofya'ya geldi...*

— *Evet.* 1936'da Koçerinovo'da grev oldu. Grevi Nikola örgütlemişti. Bu yüzden işten atıldı ve karısıyla Sofya'ya gelmek zorunda kaldı. Sofya'da çok yoksulluk çektiler. Kötü bir evde oturuyorlardı. Sürekli başı ağrıyordu. Ateşçilik yaptı. Günde 12-16 saat çalışıyordu. Ben de Sofya Üniversitesi'nde okuyordum ve aynı evde kalıyorduk. Bu sırada 11 aylık çocukları öldü. 1936 yazıydı. Çocuk yoksulluktan öldü. Başka da çocukları olmadı. Oğlunun cesedi toprağa verilirken Nikola «çok küçük öldü, sağ kalsaydı, öncü işçilerden biri olacaktı,» dedi.

Sofya'da yazarlar çevresine girdi. Mladen İssayev, Hristo Radevski, Boris Angeluşev, A. Romanov, Anton Popov ([6]) en yakın arkadaşlarıydı. Kendisi çok sevimli bir insan olduğundan çok arkadaşı vardı. Parti'nin eğitim bölümünde görevliydi. Gezici şenlikler düzenliyordu. Makedon Derneği'nde Parti çalışmaları yapıyordu. Demiryollarında Parti grubunda çalıştı. İspanya savaşını yakından izliyordu. İspanya için bir dizi şiirler yazdı.

Bu savaşın önemini anlıyordu. O bir enternasyonalistti. Bütün dünyada proleter devriminin başarıya ulaşmasını istiyordu. 1940'da ağabeyim Parti çalışmalarına daha etkin biçimde katılmaya başladı. 1940'da Bansko'ya gitti ve imza topladı. Tutuklandı. Duruşmada beraat etti. Sofya'ya girmesi yasaklandı. Godeç'e sürüldü. Alman askerleri 1941'de SSCB'ye girdiğinde Nikola Godeç'teydi. 1 Mart 1941'de Almanlar Bulgaristan'a da girdiler. SSCB'ye yapılan saldırı ağabeyimi çok etkilemişti. 1941 Eylül'ünde Sofya'ya döndü, beni buldu. Babamın tabancasını istedi... İtiraz ettim. İnsanseverdi. Onun silah kullanabileceğini sanmıyorum. Sert sert baktı. «Sen ne sanıyorsun,» dedi, «düşman bizi öldürürken biz duracak mıyız? Biz de savaşa başlamalıyız. Yalnız şiirle savaşırsak kurtuluştan sonra halkımızın yüzüne nasıl bakarız? Halk kurtuluştan sonra soracak neyle savaştın diye? Düşman bize hangi silahla saldırıyorsa biz de aynı silahla yanıt vermeliyiz.» Bu dönemde şiir yazmıyordu. Bu tutumunu doğru görmüyordum. Radoynov ona karşı çıktı. Sen güçlü bir şairsin, dedi ona, «yazarak da savaşabilirsin. Faşizme karşı savaşta şiir sanatı anlamlı, büyük bir silahtır. Çağımızda dünyamızın yazgısını silahların tayin etmesine karşın, güçlü bir şiir hiç de silahlardan önemsiz değildir,» diyordu Radoynov. Vaptsarov yanlışını anladı. Ancak Parti işleriyle yüklüydü ve şiir yazacak zamanı yoktu. BKP'nin askeri kolunun üyesiydi. Radoynov'un 1. yardımcısıydı. Radoynov illegaldi. Bu yüzden bütün işler Vaptsarov'un sırtındaydı. Ama o bu görevi büyük bir sevinçle kabul etmişti. Çok güç bir işti. Her an ölümle burun burunaydı.

— *Tutuklanması nasıl oldu?*

— Ele verildi. Devrim tarihimizin en büyük ihanetlerindendir. Askeri örgütün teknik sorumlularından biri ele verdi. Takma adı «Kutuzov»du. Polismiş. Bütün Parti teşkilatını polise anında anlatıyormuş. Bütün evleri, parolaları ele veriyormuş. Şefi Geşev'miş. Geşev Bulgaristan'ın en yetenekli, en ünlü polisiydi. Korkunç gaddardı. Devrimden sonra kendisini bulamadık. Plastik ameliyat yaptırıp başka bir ülkeye kaçmış. Şimdi nerde olduğu bilinmiyor. Geşev Parti'nin şemalarını yapıyormuş. Her şey gözünün önündeymiş. Merkez Komitesi'nin bir bölümü de

bu ele vermeyle yakalandı. 1942 yılının 3'ü 4 Mart'a bağlayan gecesinde Parti'den 82 kişi tutuklandı. Ben de Nikola'nın evindeydim. Geceyarısı zil çaldı. Sonra dipçiklerle kapıya vurmaya başladılar. Bizimle birlikte yeğenimiz de vardı. Sordu Nikola'ya açayım mı, diye. Vaptsarov «aç!» dedi. Evi süngülü askerler ve ajanlar bastı. İlkin Vaptsarov'u yakaladılar. Sonra benim odama geldiler. Evi aradılar. Tabanca bulamadılar. Benim odamda buldukları tek şey Anton Popov'un yazdığı destandı. Sabahleyin polis müdürlüğüne götürdüler. Ben durumun ciddiliğini anladım. Ağabeyime «ben kaçacağım, polisler benle uğraşırken sen kurtul!» dedim. Ama polisler konuştuğumuzu duydular. «Susun!» diye bağırdılar. Bizi elele kelepçelediler. Beşinci katta bir hücreye kapattılar. Hücre çok soğuktu camlar kırıktı. Bütün gece birbirimize sarıldık soğuktan. Bir daha onu görmedim. Alıp başka bir hücreye kapattılar. Ona sürekli işkence yapıyorlardı. Elektrik veriyorlardı. Başaşağı tutuyorlardı. Bu en büyük işkenceydi. İnsan bilincini yitiriyordu. Mengeneyle kafasını sıkıştırıyorlardı. Bu işkencede kafan paramparça oluyor sanıyorsun. Parmaklarını kırıyorlardı. O kadar işkence gördü ki kendisini öldürmek bile istedi. Ama öldüremedi.

— *Nasıl oldu bu olay?*

— Ayakkabısından çıkardığı bir çiviyle bileklerini kesmek istemiş. Damarlarını koparmış. Çok kan yitirmiş. Polis durumu görmüş, doktor getirmiş. Yarayı kapatmışlar. Ağabeyim bu olaydan sonra bana «beni bundan sonra 100 kere öldürmek için kurtardılar» dedi. Duruşma sırasında görüşmüştük. Beni toplama kampına gönderdiler. 6 Temmuz'da duruşma başlayınca kamptan geri geldim. Salonda ağabeyimi aradım. Bakıştık. Çok sıcak bir bakıştı onunki. Gülümsedi. Onu bu gülümseyişiyle hatırlıyorum. Beni dışarı çıkardılar. Yeniden kampa gönderdiler. Ölüme mahkûm edileceğini biliyordu. Onun için çok sakindi. Arkadaşlarını her şeyi benim üstüme atın, nasıl olsa beni öldürecekler, diye ikna etmeye çalıştı. Sonunda onları ikna etmeyi başardı. Bundan dolayı yakalananların büyük bir bölümü kurtuldu. Son savunmasını yaparken de şunları söyledi : «ben her zaman bir Bulgar yurtseveri, bir anti-faşist olarak hareket ettim. Alman işgalcilerine karşı bilinçle savaş yürüttüm. Yaptık-

larımla gurur duyuyorum. Kimseden merhamet dilemiyorum.» Mahkeme kararı okundu. 12 kişi ölüme mahkûm edilmişti. Karar kesindi. 24 saat içinde yerine getirilecekti. Öldürüldükleri atış poligonunda hepsini demir kazıklara bağlamışlar ve yüzlerini kâğıt maskelerle örtmüşler. Ağabeyim maske istememiş, «hayatımın son anına kadar aydınlığı görmek istiyorum,» demiş. Ama dinlememişler. Bence maske takmalarının iki nedeni vardı. Birincisi asker tedirgin olmasın diye, ikincisi kurşuna dizilenlerin irkilmemeleri için.

Bütün bunları ben de başkalarından duydum. Çünkü ağabeyim öldürülürken toplama kampındaydım. Ve ağabeyimi hiç bir zaman göremeyecektim. Tarih 23 Temmuz 1942'ydi.

PROFESÖR PENÇO DANÇEV ([7]) İLE BİR KONUŞMA

— Sayın Penço Dançev, Vaptsarov'un Bulgar şiirine getirdikleri üstüne görüşlerinizi söyler misiniz?

— Çok bileşik bir yaratıcılık tarihçesi olan şair Nikola Vaptsarov 1941 yılında bile genç şairler arasında yer alıyordu. Ancak gerektiğince önemsenmedi. Çok iyi karakterli olması, çevresince sevilmesi ona çok dost kazandırmıştı. Vaptsarov büyük bir yenilikçi şairdi. Bundan ötürü hemen önemi kavranmadı. Yeni bir şiir yaratma peşindeydi. Yazdıkları o sıralarda sosyalist, komünist şairlerin yazdıkları türden bambaşkaydı.

— Ne tür yenilikler peşindeydi Vaptsarov?

— O sıralar sosyalist şairler çok açık, ancak kuru bir biçimde, sloganlarla şiir yazıyorlardı. Vaptsarov ise işçi sınıfının psikolojisine eğiliyordu. Bu konuda Peyo Yayorov'dan çok etkilenmişti. Bu o zamanlar için olağanüstü bir tarzdı. Onun şiiri yalnızca «yaşasın sosyalizm!» değildi. İnsanın iç dünyasını da anlatmak istiyordu.

— İşçi sınıfının psikolojisi dediniz?

— Evet. Savaşan işçinin, devrimcinin psikolojisini veriyordu. Konuşma tarzını şiire getirdi. Onun birçok şiiri söyleşi biçimindedir. Bunlar basit, gündelik konuşmalardır. Smirnenski ([8]), şiirlerinde yığınlarla konuşuyordu. Vaptsarov ise, birkaç kişilik bir toplulukla yalın bir dille konuşur. Bu tutum «Mektup» adlı şiirinde belirgindir. «Rapor» adlı bir başka şiirinde ise yine küçük bir gruba seslenir. İki yıldır Vaptsarov üstüne çalışıyorum. Bence Vaptsarov'la Nazım Hikmet arasında bazı benzerlikler var. Nazım Hikmet'in daha sonraki dönemlerde yazdıklarını düşünüyorum. Nazım Hikmet'in bazı şiirleri konuşma şeklindedir. Nazım'daki açıklık Vaptsarov'da da var. Nazım daha duygulu, Vaptsarov'da duygular ise daha ölçülü.

Nazım, Vaptsarov'un çevirilerini istedi. Ben ona şiirleri okuduğum zaman gözyaşları akıyordu. Vaptsarov'un kitabını göğsüne dayadı ve «kardeşim» dedi. Nazım, Vaptsarov ile yakın olduğunu hissetti. Sadece devrimci kaderlerinde değil, sanatlarında da bir yakınlık gördü aralarında. 1956-57 yıllarında Polonya Yazarlar Birliği'nde tekrar görüştük. Nazım, bana «çok büyük bir şairiniz var: Vaptsarov,» dedi. Çevirilerini Rusça'dan okumuş. Nazım'dan söz ederken Vaptsarov'daki yeniliği belirtmek istedim.

— *Sizce Vaptsarov'un önemi sağlığında neden anlaşılmadı?*

— Bence en büyük neden yenilikçiliği. Gerçi Vaptsarov'u sağlığında şair olarak seven, arayan bir işçi-gençlik topluluğu vardı. Sağ kalabilen bazı siyasi mahpuslar, onun şiirlerini gizli olarak hapisaneye soktuklarını anlatırlar. Partizan çetelerinde de şiirleri okunurdu. Partizan çeteleri edebiyat geceleri düzenlerdi. Bu gecelerde en çok okunan şiirler Vaptsarov'undu. Halk Vaptsarov'u hemen tanıdı ve kabul etti. Ancak edebiyat çevreleri onu hemen anlayamadı. Ona güven veren de halkın yakınlığıydı. Birçok büyük yazar ve şaire özgü olan şey, ona karşı olan tutumda da görüldü. Vaptsarov'u gelecek onayladı.

Kendi şiirlerini çok iyi okurdu. Ona özgü bir şey, şiirlerini konuşma tarzında yazmasıydı. Ve bunu şiir okurken özellikle vurguladığını arkadaşları anlatırlar. Sağ kalan arkadaşları onun kadar güzel şiir okuyan başka birisine hâlâ raslamadıklarını söylerler.

Kurtuluştan sonra Vaptsarov hemen büyük bir şair olarak belirdi. Bu durum onun bazı yakın arkadaşlarını şaşırttı. «Biz onu anlayamamıştık,» dediler. Yenilikçi şairlerin talihi böyledir.

— *Sizce Vaptsarov'un şiiri halk türkülerinden ne ölçüde etkilenmiştir?*

— Vaptsarov halk türkülerinden çok yararlanmıştı. Küçüklüğünde halk türküleriyle büyüdü. Sofya'da çalışırken, arkadaşlarıyla buluştuklarında türküler söylermiş. Onun halk türkülerine olan sevgisi, Vaptsarov'un şiirini öteki sosyalist ve komünist şairlerden ayırır. Çünkü öteki şairler halk yaratıcılığına gereken değeri vermemişlerdi.

— *Vaptsarov'un Bulgar şiiri geleneğinde yeri ve etki kaynakları nelerdir?*

— Kendisinin çok geniş bir yazar çevresiyle ilişkisi vardı. Ona yabancı olan bazı şairlerden bile yararlanmıştır. Ama en çok Yavorov'dan etkilenmiştir. Smirnenski'yi de seviyordu. Ancak ondan etkilendiğini sanmıyorum. Georgi Dimitrov «Smirnenski bizim Mayakovski'mizdir» demişti. Gerek Mayakovski, gerekse Smirnenski yığınlara seslenen büyük şairlerdi. Vaptsarov'un tarzı başkaydı. Sohbet şeklinde şiir yazıyordu. Bulgar devrimci şiirinde Vaptsarov Smirnenski'nin yerini aldı, ancak çok farklı bir biçimde. Vaptsarov bir yazısında onun için «Smirnenski yaşadığı döneme yakışır biçimde yazdı,» der. Vaptsarov Mayakovski'yi severdi. Onun için: «Mayakovski her zaman büyük şeyler anlatır. Bense küçükten giderek yazıyorum,» demişti.

Bulgar şiirinde bellibaşlı üç çizgi görünür.

Birincisi Botev (9)-Yavorov-Vaptsarov çizgisi.

İkincisi İvan Vazov-Smirnenski çizgisi.

Üçüncüsü ise Dimço Debeleyanov, N. Liliyev'in oluşturdukları lirik gelenek.

Vaptsarov'u birinci çizgide saymak doğru olur.

— *Siz Vaptsarov'la karşılaştınız mı?*

— Hayır, maalesef, hayatımda yaptığım en büyük hatalardan biri de budur. Arkadaşlar bana söylerlerdi «lokomotifte çalışan bir ateşçi var, çok güzel şiirler okuyor, hadi sen de gel,» diye. Vaptsarov o sıralar hiç tanınmıyordu. Benim de bir fırsatım olmadı gitmek için. O ateşçinin bir gün Nikola Vaptsarov olabileceği nerden aklıma gelebilirdi?

MLADEN İSSAYEV ([10]) İLE BİR KONUŞMA

— *İlk tanışmanız nasıl oldu?*

— 1936'da Sofya'da bir meyhanede tanıştık. Köyünden gelmişti. İşsizdi. Ressam arkadaşlar beni tanıştırdı. Yazar olarak tanınmıyordu. Maksim Gorki'yi çok iyi bildiğini ilk konuşmamda anladım. Bu beni çok etkiledi. Çünkü o bir işçiydi. Birkaç ay sonra ilk şiirlerini okudum. Ondan sonra arkadaşlığımız sürdü. Ancak 6 yıl sürebildi.

Yaşam koşulları çok ağırdı. 16 saat çalışıyordu. Aynı zamanda şiirler yazıyordu. Bütün gövdesiyle hayata atılmıştı. İşçi sınıfının bir üyesi oldu. Çok çalışıyordu, ama kendisini ilerletmek için bütün gece okuyordu. Bütün dünya şairlerini okurdu. Bulgar ve dünya klasiklerini okuyordu.

— *O dönemde Bulgar şiirinin durumu nasıldı?*

— İki tür şair vardı. Birincisi Bulgar hükümetinin yanlıları. İkincisi de ilerici şairler. İlerici ve komünist şairler ilk sıraları alıyorlardı. Bu ikinci grupta Hristo Radevski, Angel Todorov, Nikola Lankov gibi şairler vardı.

— *Şair olarak Vaptsarov'un yeri neydi?*

— Vaptsarov o sıralar bizim grubumuzda değildi. Bazı ilerici gazetelerde şiirleri çıkıyordu. 1940'da ilk kitabı olan «Motor Türküleri»ni yayınladı. Bu kitap faşizmin en güçlü sıralarında yayınlandı. Büyük bir güçlükle sansürden geçti. Georgi Karaslavov'un bu kitabın çıkmasında yardımı oldu. Edebiyat eleştirmenleri onun önemli bir şair olduğunu göremediler. Birkaç eleştiri çıktı. Ama değerlendiremediler.

— *Edebiyat alanında kavgalar oluyor muydu?*

— O zaman, faşizm döneminde 20 yıl boyunca kavgalar sürdü. 2'nci savaşta en büyük mücadeleler oldu. Sansür bize

izin vermiyordu. Yazılarımızı başka liberal gazetelere veriyorduk.

— *Vaptsarov'u Hristo Botev, Geo Milev* ([11]) *geleneği içinde saymak doğru olur mu?*

— Bizim için Botev en büyük şairdir. Hristo Smirnenski onun devamıdır... Geo Milev de onları izler. Bizim edebiyatta Vaptsarov'u da Milev gibi, Smirnenski gibi aynı geleneğe koyuyoruz. Hristo Radevski, Lamar, Nikolay Hrelkov, Kamen Zidarov gibi şairler de aynı gruptandır. Bu şairler 1930'lardan sonra yazmaya başlamışlardı. Bulgar şiirinde iki grup şair var. Birinci grup ikinci savaşa ya da 9 Eylül'e kadar Ekim Devrimi'nden etkilenip yazanlar. İkinci grup ise 9 Eylül'den sonra yazanlar. 9 Eylül'den sonra bazı ilerici şairler sosyalist düşünceleri benimsediler.

— *Vaptsarov'la birlikte yargılandınız bildiğimiz kadarıyla?*

— Evet. Vaptsarov'la birlikte illegal çalışıyorduk. Parti'nin askeri bölümüne üyeydik. Beni bu işe Vaptsarov çağırdı. Ben Yazarlar Birliği'nin sekreteriydim. Vaptsarov bana «seni polis unutmuştur, gel bizimle çalış,» dedi. Altı ay süren ilişkimizin sonunda polis bizi yakaladı. Bize 4 ay polis merkezinde işkence yaptılar. Merkez hapisanesine gönderdiler. Aynı koğuştaydık. Bulunduğumuz koğuşa ancak 2 kişi sığabilirdi. Oysa biz 8 kişiydik. Mahkemede bizim için ölüm cezası istiyorlardı. Vaptsarov'un ve benim üçer tanığımız vardı. Benim tanıklar önemli yazarlardı. Vaptsarov tanıklarından hiç bir yarar görmedi. Durumu çok kötüydü. Son sözünde «ben halkıma hizmet ettim. Faşistlere karşı mücadele ettim. Bunun için pişmanlık duymuyorum. Kimseden merhamet beklemiyorum,» dedi. Bizi koğuşlara gönderdiler. 3 akşam bekledik. 3 gece de Vaptsarov hiç uyumadı. Çok cesurdu. Son gece şunları anlattı: «Bana çok işkence ettiler. İğneleri tırnaklarıma sokuyorlardı. Başaşağı sallandırıyorlardı. Elektrik veriyorlar, kemiklerimi kırıyorlardı. Hayatıma son vermek istedim. Küçük bir taş gördüm yerde. Bileklerimi kesmeye başladım. Kan akıyordu. Bir yandan da zafer bizim olacak, düşmanı yok edeceğiz, diyordum. Kan devamlı akıyordu. Bu sırada gardiyanlardan birisi beni gördü. Sonra geceyarısı beni polis müdürü Geşev çağırdı. Kahve, sigara ısmarladı. 'İstersen seni öldürmeyiz,' dedi bana. 'Ne istiyorsunuz,' diye sordum. 'Pişma-

nım diye bir yazı yaz ve imzala, yeter,' dedi. 'Yanlış adrese geldiniz bay Geşev,' dedim. O da 'Almanlar Rusya'yı mahvettiler. Neden hâlâ ısrar ediyorsun. Faşizm yenilse bile, siz gene öleceksiniz. Komünistler gelirse yine size karşı döğüşeceğiz,' dedi. 'Kim ekmek verecek size, halk sizi yaşatmaz,' dedim. Konuşmamız böyle bitti.» Bir sabah bizi çağırdılar, cezaları okumak için. Vaptsarov küçük bir defter çıkardı ve bana verdi. «Bunu kardeşime ver» dedi. Öleceğini biliyordu. Aldım defteri. Cezaları okudular. 12 kişiye idam, gerilerine çeşitli cezalar verildi. 10 kişiyi serbest bıraktılar. Ben de serbest bırakılanlar arasındaydım. Veda için öpüşmek istiyorduk. Ancak polis onları da bizi de çekiyordu. Vaptsarov'u yakaladım. O sanki idam edilecek kendisi değilmiş gibi duruyordu. Sonra koğuşlara döndük. Defteri açtım. Son şiirlerini okudum. Altında 23 Temmuz 1942 yazıyordu. Şiirleri 3 saat önce yazmıştı. Akşam onları idam ettiler. Öldürülürken Botev'in «özgürlük uğruna düşenler ölmez» şiirini söylüyorlarmış.

EK: 4

NİKOLA VAPTSAROV: BULGAR ŞİİRİNDE BİR YENİLİKÇİ ([12])

Prof: PENÇO DANÇEV

Yenilikçi, büyük yaratıcılar arasında yaşadıkları zamanda beğenilen, sevilen, sayılan mutlu kişiler azdır. Nikola Vaptsarov gibi hayata genç yaşta veda edenler ise bu ânı hemen hiç görmezler.

Vaptsarov sağlığında gerektiğince değerlendirilemedi. Ama ne yadsındı ne de hor görüldü. Sağlığında pek sezilmemiş, «umutlu» sayılan bir dizi yazar-çizer arasında özellikle ayırdedilmemişti.

30'lu yıllardaki devrimci-proleter edebiyatımız hemen tümüyle Smirnenski'ye maedilir. Smirnenski büyük bir yenilikçi sıfatıyla şiirimizde ve dolayısıyle edebiyatımızda yeni bir yön gösterdi. Bu yön, sosyalist gerçekçilik yönüdür.

Vaptsarov daha genç yaratıcı kuşağın temsilcisiydi. Düşün ve yaratı dünyası geniş ve özgürdü. Çağdaşı olan şairlerin yaratıcılığını dikkatle izliyor, özelliklerini özenle öğreniyordu. Halk yaratıcılığından da geniş biçimde yararlanıyordu. «Haydutun Türküsü», «Krali Marko», «Türkü» gibi şiirleri halk türküsü tarzında kaleme alınmıştır.

30'lu yıllardaki proleter şiiri genel olarak gelenekseldi. Konuşma biçimi daha çok söylevseldi. Lirik kahraman çoğu durumda okuyucuya ya da bir dostuna, partiye ya da düşmana seslense bile bu şiirde kelimenin tam manasıyle sohbet havası yoktu. Bu şiir «yüksek» olarak nitelendirilen üsluba yakındı. İşte böyle bir şiir fonunda Vaptsarov'un şiirleri çağdaşlarına tu-

haf geliyor, üzerlerinde fazla çalışılmamış, ham şiirler olarak değerlendiriliyor, düzyazıya yakınlıkları yadırganıyordu.

Vaptsarov olgunluk dönemi şiirlerini yazdığı zaman Bulgaristan'da dikta rejimi vardı. Bazı devrimci yazarlar böyle ağır koşullarda, baskının alıp yürüdüğü bir ortamda yazmaktan vazgeçiyorlardı. Onlar bütün güçlerin illegal ve silahlı direniş eylemlerine yöneltilmesi kararındaydılar. Hatta Vaptsarov bile 1941 yılında, «Hayır, şimdi şiirin zamanı değil» başlıklı bir şiir yazmıştı. Her şeye karşın o hayatının son saatlerine kadar şiir yazdı. Ölümünden önce arkadaşlarına ulaştırdığı iki şiir, «Kavga Amansız» ve «Veda» bunu doğrulamaktadır.

Ama bu acımasız ve kaba çağ, yeni bir yazı yöntemini, yeni biçimleri gerektiriyordu. Bunlar en belirgin anlatımlarını Vaptsarov'un yaratıcılığında buldular, özgün bir şiir üslubuna dönüştüler.

Nikola Vaptsarov'un edebiyat alanında yenilikçilik olarak nitelendirilen başarısı için geniş nesnel ön koşullar olmasaydı, şairin bu denli açık, yenilikçi eylemi de gelişmeyecekti.

Sözün en tam ve somut anlamıyla Vaptsarov'un işçi oluşu, yaratıcılığı için büyük önem taşır. O sınıfın gerçek evladıydı. Fabrika işçisi, lokomotif ateşçisi, teknisyendi. Kapitalist sistemin gaddarlığını omuzlarında hisseden bir emekçiydi. İşsiz kaldığı da olmuştu. Güçlüklerle dolu ağır bir hayat çemberinde sürünmüştü. Vaptsarov emekçilerin hayatını, savaşımını kenardan seyretmiyordu. Savaşın içindeydi o. Bu savaşım aslında onun da hayatının anlamıydı.

Vaptsarov'a kadar fabrika konuları devrimci şiirimizde ciddi bir yönelim olarak yoktu. Onun şiirinin lirik kahramanı komünist işçiydi. «Fabrika», «Fabrikada Bahar», «Anı», «Fabrika Kuracağız», «Romantizm», «Aydın-Ateşçi», «Gorki» gibi şiirlerinde yalnızca emekçilerin mutsuz, bedbaht hayatları güçlü ve gerçekçi bir dille verilmekle kalmıyor, onların görkemli gücü, dünyanın yarınki efendisi olduğuna ilişkin inancı, iyimserliği de anlatılıyordu.

Vaptsarov'un şiirinde ilk kez «yeni romantizm» hissediliyordu. Bu teknik çağın, 20. yüzyılın romantizmiydi. İnsanlığın özlemini çektiği yeni günlerin havasını bu kadar açık olarak bü-

tün benliğiyle hisseden çağdaş bir şair yazabilirdi bunu. «Romantizm» şiiri raslansal olarak yazılmış, bir polemik şiiri değildir.

Vaptsarov'un yenilikçiliğiyle ilgili bir önkoşul daha var. Vaptsarov'dan söz ederken, devrimci bir şair diyoruz. Elbette ki komünist bir şairin profesyonel bir devrimci olması koşul değildir ve olamaz. Gerekli olan komünist ideallerin, şairin entellektüel ve duygusal dünyasını da içermesi, onun uzgörüşlülüğünü da kapsamasıdır. Ama şair kavganın içindeyse ve kavgayı harekete geçiren güçlerden biri ise, doğal ki, bu konum müthiş bir avantajdır. Nitekim, Vaptsarov'un yaratıcılığında söz konusu avantaj konusal özelliklerden değil, şiirinin gerekçelerinde, olağanüstü gücünde ve enerjisinde, çelikleşen inancındadır.

Nikola Vaptsarov'un yenilikçiliği, tarihsel anın özelliklerini, yönelişlerini edebi bir biçimde vermekten oluşmuyordu yalnızca. Şairin bize bıraktığı az sayıda eleştirileri yaratıcılık ilkelerine bilinçli bağlılığını, adalete inancını, belirli bir görüş sistemine bağlılığını kanıtlar. Bu eleştirilerinde şair sözsel ifade, yani biçimin gereği sorununu da ortaya koymaktadır.

Vaptsarov belirli estetik ilkeler sistemi üzerinde bilinçle direnen, Bulgar şiirine genellikle devrimci sosyalist şiirimizin geçmişteki ve gelecekteki görüntüsüne gerçekçi bir gözle bakan; bu şiirin yüksek düşünsel görevini yapabilmesi için nasıl olması gerektiğini çok iyi bilen, anlayan bir yaratıcıydı.

Nikola Vaptsarov yeni şiirin araçları konusunda çok ısrarlı, dirençli ve duyarlıydı. Bunun açıklaması mümkündür.

Yeni yaratıcılık yönteminin oluşturulması, içerik bakımından sosyalist bir şiirin yaratılması ilkin Hristo Smirnenski tarafından gerçekleştirildi. 30'lu yıllarda devrimci komünist şairler onun eylemini sürdürdüler, sağlamlaştırdılar. Vaptsarov, Hristo Radevski, Mladen İssayev, Nikolay Hrelkov ve öteki komünist şairlerle birlikte yaratıyordu. Vaptsarov, yeni yöntemin ilkelerini estetik üslup açısından gerçekleştirdi. Dahası var. Şiir sorunlarına özellikle duyarlı olan daha genç bir kuşağın temsilcisi sıfatıyla, bu kuşağın araştırmacılarının en belirgin ifadecilerinden birisiydi. Bu amaçsız bir biçimsel araştırma değildi. Toplumsal, tarihsel anın ruhuna, konumuna, içeriğine, havası-

na uyumlu bir tarzdı. Bu çok önemlidir. Daha zengin, daha etraflı, daha estetik bir biçimde yaratmak, söz konusu yöntemin genel ilkeleri için tarihsel bir zorunluluktu.

Kabul edilmiş bir gerçektir. Vaptsarov'un yenilikçiliği söz konusu olunca, ilkin, onun şiirinin genel olarak «konuşma tarzı»nda oluşu ele alınır. Bu doğrudur. En geniş anlamda konuşma tarzı, Vaptsarov'un şiirinin demokratikliğinin en belirgin göstergelerinden birisidir. Şair, çağdaşına mümkün olduğu kadar yakınlaşmaya çalışır. Okuyucunun bilincini etkilemek için en etkin biçimleri, en kısa yolları araştırır.

«Konuşma tarzı», «türküsel söyleyiş» biçimi, *sosyalist şiirde yenilik* gibi büyük ve bileşik bir sorunu bütünlemese de çok önemli özelliklerdir. Bu tarzlar, geçiş dönemlerinde her zaman ön plana çıkmışlardır.

Vaptsarov'un şiirini, söz konusu «konuşma tarzı»nı gerekli ve güncel yapan tarihi an, devrim savaşımındaki yeni aşama, yalnızca onu değil, ondan önce gelen, çağdaşları olan başka şairleri de etkilemiştir.

«Havanın yetmediği» o ağır yıllar, çetin savaş yılları, «toplumsal olmayan» melodik ve uyumlu estetik araçlarda basitlik gerektiriyor, günlük konuşma tarzına yakın sözdizimsel bileşimleri, söz ve anlatımları ön plana çıkarıyordu. Çağın tarihsel savaşının şiirsel özelliği, söylevcilikten kurtulmalı, ciddi bir biçimde, gerçekçi olarak seslenmeliydi yığınlara. Bunun tipik bir örneği, Vaptsarov'un «Tarih» şiirinde görülür. «Ciddi ve kısa» şiir üslubunun, çağın ruhuyla yaşayan o dönemin başka şairlerinin de üslubu olmaya başladığını görmemek haksızlıktır.

Nikola Vaptsarov, yenilikçi olarak birdenbire çıkıvermedi. O, edebiyat alanında yalnız da değildi. Onu, kendisinden önce gelenlerin ve çağdaşlarının karşısında göstermek, tarihe aykırı bir olay olacaktır. Vaptsarov onlardan ayrılamaz. Geçmiş ve çağdaş Bulgar şiirinin dışında düşünülemez onun varlığı. Bunun tam tersini yapmak, Vaptsarov'un yaratıcılığını, ondan önce gelen ve onunla omuz omuza yaratan şairlerin estetik ve üslup özelliklerinde «eritmek» de doğru değildir. Bu haksızlıktır. Çünkü tarih, o dönemde yaşayan bir dizi şairin yaratıcılığında gördüğümüz çizgileri bir üslup sisteminde senteze ulaştırma göre-

vini ona verdi. Vaptsarov bütün çizgileriyle, bütün yönleriyle yenilik sürecini parlak ve ardıcıl bir biçimde yaptı.

Vaptsarov'un şiirinde «sohbet» anlarını belirleme güç değildir. En karakteristik yapıtları söyleşi üzerine kurulmuştur. Bunu belirlemek gerekli. Ama yalnızca bununla yetinilemez. Yeterli değildir bu. Daha önemlisi, bu söyleşinin nasıl yapıldığı, nasıl yürütüldüğüdür.

Vaptsarov'un «sohbet»i Mayakovski'den farklıdır. Büyük kitleler önünde *efekt* arayan romantik çağrı niteliğindeki söyleşi Vaptsarov'a yabancıdır. Gerçi onun sözleri duyguludur, duygusaldır. O, karşısındakine kendi inancını, iyimserliğini aşılar ısrarla. Amacı karşısındakini kendi tarafına kazandırmaktır. Bütün bunlara karşın, Vaptsarov'un sözleri söylevsel değildir... Kürsülerden, sahnelerden, toplantı salonlarından seslenmez o. Sohbet eder basbayağı, konuşur, söyleşir. «Sen» seslenmesi ona özgüdür. Söyleşide bulunduğu kişiler bazan birkaç kişidir. Ama çoğunlukla konuştuğu duygusunu uyandırmaz hiç bir zaman. Çünkü sohbetin her zaman somut niteliği vardır. Bu şair, fabrikayla konuştuğu zaman bile böyledir («Fabrika» şiirini hatırlayınız). Bir başka şiirinde Tarih'le söyleşidedir.

Elbette Vaptsarov'un bütün şiirleri söyleşi niteliğinde değildir.

Komünist şairin amacı, yaratıcılığıyla geniş halk yığınlarına yanaşmak, onların bilincini etkilemek, insanlara yardımcı, yararlı olmaktır. Kendine özgü üslubuyla, bir dizi araçlar sistemiyle o şair ve okur arasındaki uzaklığı kısaltmayı başarır. Vaptsarov'un şiirinde demokratiklikten söz ederken işte bu noktayı göz önünde bulunduruyorum. Vaptsarov'un söz haznesi sadedir, halk diline yakındır. Dilinde uydurmacılık ya da herhangi bir yapay olağanüstülük yoktur. Dilinin sözdizimsel özellikleri için de geçerlidir bu sözler. Vaptsarov, her zaman kendi özel ilkesine —sadeliğe— bağlı kalır. O, bu ilkenin bilinçli ve ısrarlı bir taraftarıdır.

Nikola Vaptsarov'un şiirinde BEN zamirine çok sık rastlanır. Ama bu «ben», bizi hiç bir zaman garip, kapalı bir dünyaya götürmez. Vaptsarov'un «ben»i, her zaman bizi dışarıya, dünyaya, insanlar arasına çıkarır. Vaptsarov kendi kişiliğinden, özel

dünyasından, özgeçmişinden bir şiir merkezi çıkarmaz. Şiirinde «ben» ve «biz», durmaksızın ve hissettirilmeden birbirini izler, bir bütün oluştururlar.

«Ben» ve «biz», ölümden önce yazdığı «kavga amansız ve katı» şiirinde bile bir bütüne dönüşür.

Ben düştüm. Yerimi başkası alacak...

İkinci dörtlükte o, her zamanki gibi, yine kendine bağlı kalarak, «biz» diye konuşur.

Ama, birlikte olacağız fırtınada.
halkım, çünkü sevdik seni.

Aşk, sevgi şiiri olarak niteleyebileceğimiz bir tek şiiri vardır Vaptsarov'un. O da «veda» şiiridir. Özeldir. Somut adresli. Söz konusu şiir, bir bütün olarak sevgi duygusunun, toplumsal duyguların, toplumsal sorunlar, yönelimlerle örgütlenmesinin ulaşılmaz bir örneğidir.

Vaptsarov'un şiirinin ses tonunun başlıca özelliği, «söyleşi» tarzına bütünüyle bağlı oluşudur. Yer yer yapılan bozmalar estetiktir. Söz yerindeyse, bunlar araştırılan düşünsel-estetik efekt amaçları için özenle programlaştırılmış, öngörülmüştür.

Vaptsarov'un şiirlerinin çoğunluğunda, hece vezni karışımıyla söyleyişler göze çarpar. Yapıtın uyumlu akışında patlayışı andıran duraklamalar vardır. Duygusal bakımdan güçlü sözler vurgulanır.

Melodik akışı nötralize etmek için, Vaptsarov şiirini iyice «döğer», ön plana, sözün düşünce anlam yönünü alır. Uyuma değil, metne üstünlük sağlar. Uyum, anlambilimsel, semantik amaçlara bağımlı kalır.

Vaptsarov'un sık sık kullandığı araçlar arasında tekrarlamalar da önemlidir. Anlam bakımından birbirlerine yakın olan fiilleri kullanır, şiirini güçlendirmek amacıyla. Duraklamalara da önem verir. Her dize, hem duygu ve düşünce bakımından özeldir, hem de öteki dizelerle kopmaz bir biçimde bağlıdır, bir bütün oluştururlar.

Vaptsarov'un az sayıdaki şiirlerinde çok renkli söz ve anlatım araçlarına raslamaktayız... Bir bütün olarak bu araçlar.

yıllarca üzerlerinde ısrarla çalışılan özgün bir sistemi oluştururlar. Bu sistem, öyle olur olmaz yaratmalar değildir. Bir buluştur.

Vaptsarov'un şiirinin büyük konusal ve duygusal renkliliği her şeyden önce hayatın sorunlarına, olaylara, olgulara, insanı şaşırtacak denli yakın oluşunda gizlidir. Bu kadar az şiir arasında konular çok zengindir; fabrikadaki çalışmaya adanmış olanlar, yurt üstüne söylenmiş türküler, İspanya şiirleri, Puşkin, Botev, Gorki gibi kişiliklere adanmış şiirler, tarihe, savaşa, devrime, devrimin amacına, çocuklara ve onların geleceğine adanmış şiirler. Aslında Vaptsarov'un her şiiri büyük bir soruna, günün, yurdun, insanın, toplumun, insanlığın en önemli sorunlarına birer şiirsel yanıttır.

Vaptsarov'un şiirine şöyle bir bakan herkesin dikkati çekilir. Onun amaçlarını dile getirmek için kullandığı araçlar her zaman yalınlıktan, somut yansıtmalardan yanadır. Yapmacıklardan kaçınır bilinçli olarak. Şiiri, çok yönlü ve kıvrak oluşuyla özel sayılır. Şunu da belirtmek gerekir ki, onun serbest nazımla yazılmış şiirleri de vardır, klasik şiirleri de. Bazan gerekli gördüğü dizeleri basamak basamak dizer, bazan düşüncesini tam olarak verebilmek için dörtlük tarzını seçer. Kimi zaman ise, bir şiirde her ikisini de kullanır. Kimi şiirlerinde türkü, özellikle halk türküleri biçimleri ağır basar.

NOTLAR

(1) **Edebiyat Eleştirisi** (Literaturen Kritik) Vaptsarov'un 1941 yılında yazı kurulunda görev yaptığı edebiyat dergisi.

(2) **Albay Tsvyatko Radoynov,** Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne bağlı Merkezi Askeri Komisyon'un başkanı; Bulgaristan'daki anti-faşist direnişin askeri sorumlusu, partizanların komutanıydı. Sovyetler Birliği'nde sürgünde bulunan Radoynov faşist işgale karşı silahlı direniş kararı alınınca paraşüt birliğiyle havadan Bulgaristan'a indi. Ülkede illegal olarak hareketi yönetmeye başladı. Ancak faşistler tarafından öldürüldü.

(3) Nikola Vaptsarov'un yakın dostu olan Hristo Radevski (d. 1903) 1930'ların önemli şairlerindendir. 1929 yılından sonra devrimci yazarların çevresinde toplandıkları dergilerden biri olan **RZF**'yi (1925-1934) yönetti. Bulgar Yazarlar Birliği'nin genel sekreterliğini ve *Eylül* dergisinin başyazarlığını yaptı. Vaptsarov'un sevdiği ve güvendiği yakın dostlarından biri olarak tanınır.

(4) Peyo Yavorov (1878-1914). Bulgar şiirinin büyük ustalarından ve bağımsızlık hareketinin öncülerinden. Osmanlı yönetimine karşı yürütülen bağımsızlık savaşında çete reisliği yaptı. Vaptsarov'u etkileyen başlıca şairlerden biri olarak bilinir. Vaptsarov'un babasının yakın arkadaşı olan Yavorov şairin küçüklüğünde evlerinde kalmış, aile dostları olmuştur. Pekçok Bulgar şairi gibi Yavorov'un

hayatı da trajik sonuçlandı. Güzelliğiyle tanınan karısı Lora Karavelova kıskançlık yüzünden intihar edince, Yavorov da kendisini öldürmek istedi. Ancak intihar girişimi amacına ulaşamadı ve şair kör oldu. Sürekli olarak düşmanları tarafından suçlanan Yavorov bir yıl kör yaşadıktan sonra kendisini zehirleyerek öldürdü.

(5) İvan Vazov (1850-1921) şair, romancı, hikayeci, oyun yazarı olarak Bulgar edebiyatında çok önemli bir yere sahiptir. 1920 yılında Ulusal Şair seçildi. Devrimci çevrelerle ilişkisi oldu. Rusya ve Romanya'da sürgünde yaşadı. Bulgaristan'ın en popüler yazarlarından biri olma niteliğini sürdürdü.

(6) Anton Popov Vaptsarov'un belki en yakın arkadaşıydı. Gazetecilik ve yazarlık yapan Popov Vaptsarov'la birlikte kurşuna dizildi.

(7) Profesör Penço Dançev **Bulgar Yazarlar Birliği** başkan yardımcısı, **Kristü Sarafov Yüksek Tiyatro Akademisi** öğretim üyesi ve edebiyat eleştirmenidir. Bulgaristan'da en önemli Vaptsarov uzmanı olarak tanınmaktadır. Vaptsarov üstüne kitapları vardır.

(8) Hristo Smirnenski (1898-1923) Bulgar devrimci proleter edebiyatının gelişmesinde yeni bir dönem açan şairdir. Smirnenski şiirlerinde, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgar işçi sınıfının savaşımını yansıttı. Ekim Devrimi'nden büyük ölçüde etkilendi. Bulgaristan Komünist Partisi'ne Üye oldu. Georgi Dimitrov şair üstüne şunları söylemiştir: «Hiç kuşkusuz ki, yeteneği ve savaşçı edebi yaratıcılığının niteliği bakımından Smirnenski bizim Mayakovski'mizdir.» Bulgar devrimci şiirinde çok önemli bir yeri olan Smirnenski henüz 25 yaşındayken veremden öldü.

(9) Hristo Botev (1848-1876) Bulgar şiirinin «baba»sı oldu-

ğu kadar ulusal bir kahramandır. 28 yaşında ölmesine karşın ulusal Bulgar edebiyatının kurulmasına öncülük etti. Öğrenimini Odesa'da yapan Botev devrimci çevrelerle ilişki kurdu. Bağımsızlık hareketine katıldı. Bu hareketin öncülerinden biri oldu. Tek şiiri kitabı «Şarkılar ve Şiirler» 1875 yılında yayınlandı. Botev, Jose Marti, Sandör Petöfi gibi savaş alanında öldü.

(10) Mladen İssaev (d. 1907) Vaptsarov'un en yakın arkadaşlarındandı. Tanınmış bir şair olan İssaev kurşuna dizilmekten Bulgar yazarlarının tanıklığıyla kurtulabildi. Lirik bir şair olarak bilinen İssaev Bulgar Yazarlar Birliği yönetim kurulu üyesidir.

(11) Geo Milev (1895-1925) Bulgar şiirinin doruklarındandır. Sofya ve Leipzig üniversitelerinde okudu. Birinci Dünya Savaşı'na katıldı ve bir gözünü yitirdi. 1919-1921 yıllarında Sofya'da **Terazi** adlı edebiyat dergisini çıkardı. 1923 Eylül ayaklanmasından etkilenerek yazdığı «Eylül» adlı destanıyla büyük üne kavuştu. 1924-25 yıllarında **Alev** dergisini çıkardı. Seçkin bir çevirmen ve sahneye koyucu olan Geo Milev pekçok ünlü yazar ve şairi Bulgarcaya çevirdi. 1925 yılında faşistler Milev'i öldürdüler. Cesedi uzun süre bulunamadı. Açılan toplu bir mezarda takma cam gözü sayesinde tanınabildi.

(12) Bu yazı Penço Dançev'in 1977 yılında yayınlanan «Ölümsüzler» adlı kitabının Vaptsarov'la ilgili bölümünden kısaltılarak çevrilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz: Özgürlük ve Kardeşliğin Gönül İşçisi - **Georgi Cagarov** ... 7
Sunu: Vaptsarov'un Şiirinde İki Hareket Noktası - **Erdal Alova** ... 11
Şairin Kısa Yaşam Öyküsü ... 17
Çeviriler Üstüne Bir Not ve Teşekkür ... 21
Yannis Ritsos'un Şiiri ... 23

Resimlerle Vaptsarov - I - ... 25

MOTOR TÜRKÜLERİ (Seçmeler)

İnsan Üstüne Türküler
İnanç ... 33
Fabrika ... 37
Anı ... 41
Romantizm ... 47
Karşılıklı Kavga ... 51
Mektup ... 59
İnsan Üstüne Türkü ... 63

Yurt Türküleri

Türkü ... 73
Doğduğum Topraklar ... 75
Haydutun Türküsü ... 76

Türküler

Aydın - Ateşçi ... 77
Aşk Türküsü ... 79

Bir Ülke Üstüne Türküler'den

Mektup ... 81

ANTOLOJİ (Seçmeler)

Bir Kör ... 89
Bir Fabrika Kuracağız ... 93
Korkmayın Çocuklar ... 97
Rapor ... 101
Sözcükler ... 113
Tarih ... 115
Günler Geliyor, Öyle Karanlık ki ... 121
Balıkçı Hayatı ... 122
Bahar ... 127
Yaşlanmış Olacağım, Çok Yaşlanmış ... 129
Antenler ... 130
Veda ... 133
Kavga Amansız ve Katı ... 135
Şiirler Üstüne Notlar ... 137

Resimlerle Vaptsarov - II - ... 141

EK: 1

Nikola Vaptsarov'un Eşi Boyka Vaptsarova'ya
Yazdığı İlk Aşk Mektubu ... 149

EK: 2

Gençlerin Yaratıcılığı Üstüne - Nikola Vaptsarov ... 151
Tiyatro ve Seyirci Kitlesi ... 153

EK: 3

Şairin Eşi Boyka Vaptsarova İle Bir Konuşma 155
Şairin Kardeşi Boris Vaptsarov İle Bir Konuşma 161
Profesör Penço Dançev İle Bir Konuşma 168
Mladen İssayev İle Konuşma 171

EK: 4

Nikola Vaptsarov: Bulgar Şiirinde Bir Yenilikçi -
Prof. Penço Dançev 174
Notlar 181

Bulgaristan'da direniş hareketi sırasında faşistler tarafından kurşuna dizilerek öldürülen şair Nikola Vaptsarov'un adı bugün yalnız ülkesinde değil, tüm dünyada bilinmektedir. Bulgaristan işçi sınıfının bağrında doğmuş bu güçlü şair gerek şiirleri, gerekse yaşamıyla günümüzde faşizme, emperyalizme karşı dövüşen halklara umut ve esin kaynağı olmaktadır. Henüz 32 yaşındayken, yapıtını tamamlayamadan öldürülen bu seçkin şairin önemi ölümünden sonra yeterince anlaşılabilmiş, şiirleri ondan sonra yaygınlaşabilmiştir. Bugün Nikola Vaptsarov Bulgaristan'ın ulusal şairleri arasındadır.

"Bir Hayat Fabrikası Kuracağız" Vaptsarov'un en önemli, en tanınan şiirlerinin yanısıra, şairin yakınlarıyla yapılan ve hiç bir yerde yayınlanmamış konuşmaları, incelemeleri, ayrıntılı notları ve zengin bir fotoğraf albümünü içeriyor.

Yayinevimiz Vaptsarov'u bütün yönleriyle tanıtmak amacıyla titiz bir çalışma sonunda hazırlanan bu kitabı okurlarına sunmakla onur duyar.

yüzelli lira